

Suomalaisten poliisien, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ja opiskelijoiden asenteet vainoa kohtaan

Salla Kaikkonen
Viola Saukkoriipi
Pro gradu -tutkielma
Psykologian Laitos
Jyväskylän Yliopisto
Toukokuu 2018

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

KAIKKONEN, SALLA & SAUKKORIPI, VIOLA: Suomalaisten poliisien, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ja opiskelijoiden asenteet vainoa kohtaan

Pro gradu -tutkielma, 35 s., 1 liite

Ohjaaja: Juha Holma

Psykologia, Toukokuu 2018

Tutkimme tässä tutkimuksessa poliisien, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden asennetta vainoa kohtaan. Taustamuuttujina tarkastelimme ikää, sukupuolta, koulutusta vainosta, kokemusta vainotapauksista työssä, kokemusta vainotuksi tulemisesta ja läheisen kokemusta vainotuksi tulemisesta. Tutkimuskysymyksemme olivat: eroavatko eri ammattiryhmät asenteessa vainoa kohtaan ja onko asenteessa vainoa kohtaan eroa taustamuuttujittain ammattiryhmissä sekä koko otoksessa. Kartoitimme käyttämämme SAQ- asennekyselyn faktorirakennetta. Kysely jakautui neljään faktoriin, jotka olivat: uhrin syyllistäminen, suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksyntä, vainon vähättely ja suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksyntä. Keskimäärin kaikki vastaajat olivat SAQ:n vainon hyväksyntää kuvaavista väittämistä enemmän eri mieltä kuin samaa mieltä. Keskiarvot olivat kauttaaltaan alhaiset, mutta ryhmien välisiä eroja kuitenkin löytyi. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli vähemmän vainoa hyväksyvää asennetta kuin poliiseilla ja opiskelijoilla. Miehillä oli keskimäärin enemmän uhrin syyllistämistä ja suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksyntää, ja naisilla oli enemmän suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksyntää. Vainosta koulutusta saaneet hyväksyivät vähemmän suhteen päättymiseen liittyvää vainoa. Kokemus vainotapauksista työssä liittyi vähäisempään vainon hyväksyntään. Oma tai läheisen kokemus vainotuksi tulemisesta ei ollut yhteydessä asenteeseen vainoa kohtaan. Lisää tutkimusta kaivataan siitä, kuinka ammattilaiset kohtaavat vainon uhreja työssään ja kuinka uhrien tarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Avainsanat: vaino, asenteet, vainomyytit, poliisi, sosiaali- ja terveysala

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Department of Psychology

KAIKKONEN, SALLA & SAUKKORIPI, VIOLA: Finnish police officers', health care professionals' and students' attitudes towards stalking

Master's Thesis, 35 pages, 1 appendix

Supervisor: Juha Holma

Psychology, May of 2018

In this study Stalking Attitudes Questionnaire (SAQ) was used to measure Finnish police officers' and health care professionals' and health care students' (n=168) attitudes towards stalking. The connection between attitudes and age, gender, experience of stalking cases at work, training about stalking, own possible victimization of stalking and victimization of a close relative was then explored. Furthermore, the factor structure of SAQ was studied. The Finnish SAQ was depicted by four factors: Victim Blaming, Acceptance of Stalking that is related to an end of a relationship, Minimizing Stalking and Acceptance of Stalking that is related to courtship. Overall the sample scored low on SAQ, therefore, the participants of the study did not endorse accepting attitude towards stalking on average. Healthcare professionals' SAQ scores were lower than those of police officers' and students'. Men endorsed more victim blaming and acceptance of stalking that is related to courtship than women, and women endorsed more acceptance of stalking that is related to an end of a relationship. Notably, experience of stalking cases at work overall was related to having less attitudes that accept stalking. Those who had acquired training on stalking accepted less stalking that is related to an end of a relationship. Personal victimization was not related to attitude towards stalking. Further study on how professionals encounter and could help victims of stalking in the best possible way is needed.

Keywords: stalking, attitudes, stalking myths, police officers, health care professionals

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. Vaino	1
<i>1.1.1. Vainon määritelmä tutkimuskirjallisuudessa</i>	1
<i>1.1.2. Vaino rikoksena Suomessa</i>	1
<i>1.1.3. Vainoajat ja syyt vainon taustalla</i>	2
<i>1.1.4. Vainon uhrit ja seuraukset</i>	4
<i>1.1.5. Vainon uhrien kokemukset viranomaistoiminnasta vainon kohtaamisessa</i>	6
1.2. Asenteet vainoa kohtaan	7
<i>1.2.1. Asenteen määritelmä ja läheiset käsitteet</i>	7
<i>1.2.2. Vainon tunnistaminen ja siihen vaikuttavat tekijät</i>	9
<i>1.2.3. Viranomaisten asenteet vainoa kohtaan</i>	11
2. TUTKIMUSKYSYMYKSET	13
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	13
3.1. Aineistonkeruu	13
3.2. Otos	14
3.3. Asennekysely vainoamisesta	15
3.5. Aineiston analysointi	15
4. TULOKSET	18
4.1. Ammattiryhmien väliset erot asenteessa vainoa kohtaan	18
4.2. Taustamuuttujien yhteydet asenteeseen vainoa kohtaan	19
4.3. Ammattiryhmien väliset erot asenteessa vainoa kohtaan taustamuuttujien mukaan	21
5. POHDINTA	22
LÄHTEET	30

LIITE

1. JOHDANTO

1.1. Vaino

1.1.1. Vainon määritelmä tutkimuskirjallisuudessa

Vaino on suhteellisen yleinen väkivaltaan ja erityisesti lähisuhteisiin yhdistetty ilmiö, jolla on merkittäviä yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia vaikutuksia (Häkkänen, 2008). Vainoaminen on toistuvaa epätoivottua käyttäytymistä ja tekoja, kuten esimerkiksi yhteydenottoja, uhkailua, seuraamista ja tarkkailua, joka aiheuttaa uhrissa pelkoa (Dennison & Thomson, 2000; Spitzberg & Cupach, 2007; Tjaden & Thoennes, 1998). Vainoon liittyvä huomio ja tutkimuksen määrä kasvanut erityisesti viime vuosikymmeninä kun useat eri valtiot ovat kriminalisoineet vainon.

Vainoa määrittävät vainoajan jatkuvat, uhria ahdistavat ja pelottavat, teot. Vainoaja tunkeutuu uhrin yksityiselämään esimerkiksi ilmestymällä yllättäen kotiovelle tai työpaikalle, soittamalla, tarkkailemalla, seuraamalla, uhkailemalla, viestitse, kirjeitse tai internetin välityksellä. Vainoon voi liittyä myös kolmansia osapuolia kuten lapsia, uhrin lähipiirin ahdistelua, uhrin omaisuuden tuhoamista, valheiden ja juorujen levittelyä julkisesti ja fyysistä väkivaltaa (Kamphuis ym., 2005). On tyypillistä, että vainoaja yrittää tavoittaa uhriaan usealla eri tavalla, ja vaino voi koostua sekä väkivaltaisista että ei-väkivaltaisista teoista (Mullen, Purcell & Stuart, 1999; Nikupeteri, 2016). Jopa puoleen vainotapauksista liittyy eriasteisia uhkauksia (Häkkänen, Hagelstam & Santtila, 2003; Mullen, ym., 1999; Spitzberg & Cupach, 2007), kolmasosaan fyysistä väkivaltaa ja kymmenesosaan seksuaalista väkivaltaa (Spitzberg & Cupach, 2007).

1.1.2. Vaino rikoksena Suomessa

Vainoaminen on säädetty virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi Suomessa vuodesta 2014 lähtien seuraavasti: “Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin

rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi” (Rikoslaki 25:7a§). Kriminalisoinnin taustalla on nähty kansallinen tarve sekä ulkomailta tulevat velvoitteet, erityisesti Istanbulin sopimus, jonka tarkoituksena on ehkäistä ja torjua naisiin kohdistuvaa väkivaltaa (Council of Europe, 2011; Valtiosopimus 53:34§).

Vaino voidaan nähdä erikoislaatuisena rikoksena siitä syystä, että sen määrittelee uhrin kokema reaktio ja tulkinta häneen itseensä kohdistuvista teoista, ja sitä onkin pidetty hankalasti määriteltävänä rikoksena. Vainoksi tulkittavat teot täyttävät usein myös muiden rikosten tunnusmerkkejä. (Matikainen, 2015.) Esimerkiksi suomalaisen esitutkintapäiväkirjoja tutkineen opinnäytetyön mukaan vainotapauksen tutkinnan yhteydessä tutkittiin myös muita rikosnimikkeitä, esimerkiksi laitonta uhkausta tai kotirauhan rikkomista, joko erillisinä rikoksina tai vainon osatekoina. Yleisin vainon muoto oli yhteydenotto eri viestintävälineiden kautta. (Liuska & Luukka, 2017.)

Eri maiden vainoamisen lainopillisia määritelmiä yhdistävät toistuva ei-haluttu käyttäytyminen ja uhrin kokema pelko (Dennison & Thomson, 2000; Spitzberg & Cupach, 2007; Tjaden & Thoennes, 1998), mutta muuten vainon määritelmät saattavat vaihdella monitulkintaisista rajattuihin. Erityisesti vaatimus vainoajan tarkoituksesta aiheuttaa pelkoa sekä tekotapojen määrittely poikkeavat maiden välillä. Esimerkiksi Suomen lainsäädännön mukaan uhkaamisen, tarkkailun, seuraamisen ja yhteydenoton lisäksi vainoa voi olla myös “muut näihin rinnastettavat teot”, kun taas Ruotsin lainsäädäntö on tyhjentävästi luetellut ne rikokset, jotka tunnusmerkistön toteuttaessaan ja toistuessaan täyttävät vainon määritelmän (Brottsbalken 4:4b§; Rikoslaki 25:7a§).

1.1.3. Vainoajat ja syyt vainon taustalla

Vainoajien määrästä on vain vähän tietoa, mutta Spitzberg & Cupach (2014) arvioivat kahdeksan tutkimuksen meta-analyysissään, että lähes 9% naisista ja lähes 15% miehistä ovat toimineet vainoksi tulkittavalla tavalla. Vainoajista noin kolme neljäsosaa on miehiä (Mullen ym., 1999; Sheridan, Blaauw & Davies, 2003a). Vaino voi ilmetä monella tapaa, ja myös vainoajien joukko on heterogeeninen. Vainoajat eivät välttämättä itse tunnista toimintaansa vainoksi käsitteen

monitulkintaisuuden ja lain tuoreuden vuoksi (Spitzberg & Cupach, 2014). Vainoajia voidaan luokitella muun muassa vainoajan ja uhrin ihmissuhteen, vainoajan tekotapojen ja motiivien mukaan. Nettivaino (engl. cyberstalking) voidaan käsittää joko yhtenä vainon tekotapana tai omana käsitteenään. Vähäiset nettivainosta tehdyt tutkimukset kuitenkin osoittavat nettivainon ja muunlaisen vainon välillä olevan suhteellisen vähän eroja, ja suurin osa nettivainoajista vainoaa myös internetin ulkopuolella (Cavezza & McEwan, 2014; Sheridan & Grant, 2007).

Vainoajan ja vainotun ihmissuhteen perusteella vainoajat luokitellaan yleensä kolmeen luokkaan: tuntemattomiin, tuttuihin ja entisiin puolisoihin. Neljä viidestä vainon uhrista tuntee vainoajan ennestään (Spitzberg & Cupach, 2007). Yleisin ja tunnetuin vainon ilmenemismuoto on suhteeseen tai sen päättymiseen liittyvä vaino, jossa mies vainoaa naista (Sheridan ym., 2003a; Tjaden & Thoennes, 1998). Myös suomalaisista vainotuista naisista lähes puolet oli tullut kumppaninsa vainoamaksi (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Suurentunut riski joutua vainon kohteeksi on myös joillain eri alojen ammattilaisilla (mm. opettajat, lakimiehet, terveydenhuollon henkilöstö, poliitikot ja julkisuuden henkilöt) sekä opiskelijoilla (Häkkänen, 2008).

Vainoajia on luokiteltu myös sen perusteella, miten ja millaisella motiivilla he lähestyvät uhria. Häkkäsen, Hagelstamin ja Santtilan (2003) tutkimuksessa suomalaiset vainoajat luokiteltiin tekotavan mukaan kolmeen ryhmään: lähestyvä, manipuloiva ja väkivaltainen vainoaja. Spitzbergin ja Cupachin (2007) meta-analyysissä vainoajat on jaettu motiivin perusteella neljään ryhmään: läheisyyteen liittyvät motiivit, aggressiiviset motiivit, kyvyttömyyteen liittyvät motiivit ja tavoitekohtaiset motiivit. Läheisyyteen ja aggressiivisuuteen liittyen vainoa selitetään esimerkiksi rakkaudella, mustasukkaisuudella tai vihan tunteella. Motiiveja liitetään myös päihteiden väärinkäyttöön ja psyykkisiin häiriöihin, sekä tiettyihin tavoitteisiin kuten tiedonvälitykseen ja huoltajuuskiistoihin. Useimmiten vainon taustalla ovat romanttiset aikomukset ja yleisin vainon motiivi onkin pyrkimys parisuhteeseen, riippumatta siitä kohdistuuko vaino tuttuun, tuntemattomaan tai entiseen kumppaniin. (Spitzberg & Cupach, 2007.) Suomalaisissa tutkimuksissa eron jälkeinen vaino on yhdistetty perhesurmiin yhtenä surmatekoja edeltävänä kriittisenä tekijänä (Niiranen & Veikanmaa, 2016; Nikupeteri, Lappi, Lohiniva-Kerkelä, Kauppi & Laitinen, 2017).

Jatkuvan tavoittelun (engl. persistent pursuit) ja vainon syitä on esitetty itsesääätelyyn pohjautuvista teorioista. Jatkuva tavoittelu on vainoa laajempi käsite, joka voi käsittää vainoa monipuolisempia ja myös positiiviseksi nähtyjä tapoja toisen henkilön huomion saamiseksi (Lippman, 2015).

Relevantteina teorioina jatkuvalla tavoittelulle on esitetty pakotetun kontrollin, relationaalinen tavoitteiden ja aikuisuuden kiintymyssuhteen teorit. Relationaalinen tavoitteiden teoria ja aikuisuuden kiintymyssuhdeteoria selittävät jatkuvaa toisen tavoittelua hylkäämisen kokemuksen, yksipuolisen rakkauden ja suhteen sisäisen konfliktin konteksteissa. Ahdistavan kiintymyssuhteen omaavalla tai pakonomaisista ajatuksista kärsivällä henkilöllä on ongelmia negatiivisten tunteiden hallinnassa, ja kun itsesäätely pettää, tulee toisen tavoittelusta jatkuvaa ja häiritsevää. Pakotetun kontrollin teoria lisää edellä mainittuihin teorioihin ilmiön sukupuolittuneisuuden näkökulman. Teorian mukaan miehillä on usein enemmän resursseja kuin naisilla (esim. fyysinen voima ja talouden hallinta), joten naiset joutuvat useammin pakotetun kontrollin uhreiksi suhteen aikana ja jatkuvan tavoittelun uhreiksi suhteen päättyessä. (Davis, Swan & Gambone, 2012.)

1.1.4. Vainon uhrin ja seuraukset

Vainotuksi on tullut meta-analyysin mukaan 8–32% naisista ja 2–13% miehistä (Spitzberg & Cupach, 2007). Suomalaisista naisista viidesosa raportoi tullessaan vainotuksi vähintään kerran elämänsä aikana Euroopan Unionin perusoikeusviraston kyselytutkimuksessa (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Naiset ovat yleisimmin vainon uhreja, mutta vainoa tapahtuu myös samaa sukupuolta olevien välillä (Boon & Sheridan, 2001; Pathé, Mullen & Purcell, 2000), ja myös nainen voi olla vainoaja (Meloy & Boyd, 2003; Purcell, Pathé & Mullen, 2001). Parisuhteeseen tai sen päättymiseen liittyvää vainoa Suomessa tutkinut Nikupeteri (2016) määrittelee entisen kumppanin kohdistaman vainon yhdeksi parisuhdeväkivallan muodoksi tai parisuhteen jälkeiseksi väkivallaksi.

Vainolla on useita vakavia seurauksia uhrin hyvinvoinnille. Uhrit kokevat erityisesti pelkoa, ja pelon tunne on sitä voimakkaampi, mitä fyysisempää vainoaminen on (Nikupeteri, 2016; Tjaden, Thoennes & Allison, 2000). Eniten pelkoa kokevat miesten vainoamat naiset ja pitkään vainotuksi tulleet (Podana & Imriskova, 2016). Suomalaiset vainoa kohdanneet naiset kokivat erityisesti ahdistuneisuutta (28%) ja avuttomuutta (23%), kun kysyttiin vainosta aiheutuneita pitkäaikaisia psykologisia seurauksia (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Vainon uhrin kärsivät myös posttraumaattisen stressihäiriön oireista (Pathé & Mullen, 1997). Parisuhdevainoon tai eron jälkeiseen vainoon joutuvat välikappaleiksi usein myös lapset, ja vainolla on kielteisiä fyysisiä, emotionaalisia ja psykososiaalisia vaikutuksia heidän hyvinvointinsa (Nikupeteri, 2016).

Vainon vakavuudella on vaikutusta uhrin oireisiin, ja kaikki uhrit eivät oireile näkyvästi lainkaan (Sheridan ym., 2003a).

Vainon vakavuutta korostaa ilmiön pitkäkestoisuus, sillä vaino kestää eri tutkimusten mukaan vähintään viikkoja ja keskimäärin lähes kaksi vuotta (Spitzberg & Cupach, 2007; Tjaden & Thoennes, 1998). EU:n perusoikeusviraston kyselytutkimuksessa vainotuista suomalaisista naisista yli puolet ilmoitti vainon kestoksi vähintään kuukauden, ja toisessa suomalaisessa tutkimuksessa yliopisto-opiskelijat kokivat vainoa keskimäärin 10 kuukautta (Björklund, Häkkänen-Nyholm, Sheridan & Roberts, 2010). Parisuhteeseen tai sen päättymiseen liittyvä vaino on pitkäkestoisempaa (Tjaden & Thoennes, 1998) ja uhrille vaarallisempaa kuin muunlainen vaino (Palarea, Zona, Lane & Langhinrichsen-Rohling, 1999; Thomas, Purcell, Pathé & Mullen, 2008). Kumpuniemen (2012) pro gradu- tutkielmassa suomalaisten parisuhdevainoajien käyttämä väkivalta näyttöäytyi raaempana ja tarkoituksellisempaa kuin ei-vainonneiden parisuhdeväkivallan tekijöiden tekemä väkivalta. Vainoon liittyvää fyysistä väkivaltaa ennakoivat vainon liittyminen parisuhteeseen tai sen päättymiseen, vainoajan aiempi väkivaltainen käyttäytyminen, uhkaukset, päihteiden väärinkäyttö ja psykoottisten häiriöiden puuttuminen (Rosenfeld, 2004).

Vainon tehokkaasta ehkäisemisestä tai lopettamisesta ei ole vielä selkeää yhtenäistä näkemystä (Häkkänen, 2008). Vainon kriminalisointi sekä Suomessa toimivat erilaiset hankkeet, joista viimeisimpänä vainon ehkäisyyn ja tukipalveluihin suuntautuva Varjo-hanke, pyrkivät vähentämään vainoa ja parantamaan uhrien asemaa. Vainon uhrit käsittelevät vainoa coping-keinoilla, jotka voidaan luokitella viiteen ryhmään uhrin reaktion suunnan mukaan: pois päin, ulospäin (mm. rikosilmoitus), sisäänpäin (mm. kieltäminen), mukana reagointi (mm. keskustelu vainoajan kanssa) ja vastaan reagointi (Spitzberg & Cupach, 2007). Pois päin reagointi on nähty usein tehokkaana toimenpiteenä. Uhri voi esimerkiksi vaihtaa puhelinnumeroaan tai asuinpaikkaansa ja muuttaa rutiinejaan, kuten työmatkan reittiä tai vapaa-ajan harrastuksia, välttää vainoajaa (Häkkänen, 2008; Pathé & Mullen, 1997). Tällaiset toimenpiteet aiheuttavat kuitenkin vaivaa uhrille. Vastaan reagointia ovat pyrkimykset uhata tai vahingoittaa vainoajaa tai itseä, mistä äärimmäisenä esimerkkinä voidaan nähdä tapaus, jossa entisen kumppaninsa vainon kohteeksi joutunut nainen päätyi surmaamaan heidän yhteiset lapsensa (Niiranen & Veikanmaa, 2016).

1.1.5. Vainon uhrien kokemukset viranomaistoiminnasta vainon kohtaamisessa

Vainotapauksia ja vainon uhreja kohtaavia viranomaisia ovat esimerkiksi poliisi, sosiaali- ja terveysturvaviranomaiset, lakimiehet ja syyttäjät. Ulkomaisissa tutkimuksissa on tutkittu jonkin verran poliisien ja terveydenhoitohenkilökunnan toimintaa ja asenteita vainoa kohdatessa, mutta Suomessa vainotutkimusta on tähän asti tehty lähinnä uhrien näkökulmasta.

Eri tutkimusten mukaan vain osa vainotapauksista tulee poliisin tietoon. Uhrien poliisille raportointi vaihtelee Euroopassa: esimerkiksi 64% belgialaisista, 40% italialaisista ja 20% slovenialaisista uhreista raportoivat asiasta poliisille (Galeazzi, Bučar-Ručman, DeFazio & Groenen, 2009). EU:n perusoikeusviraston kyselytutkimuksessa noin viidesosa suomalaisista vainoa kokeneista naisista raportoi poliisiin olevan tietoinen vainosta (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Suomalaisilla vainotuilla naisilla yleisimmät syyt jättää ilmoittamatta asiasta poliisille olivat uskomukset, että tapaus ei ollut tarpeeksi vakava, että tapaus pystyttäisiin käsittelemään itse tai lähipiirissä ja se, ettei tullut ajatelleeksi ilmoituksen tekemistä (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Italialaisilla, belgialaisilla ja slovenialaisilla yleisimmät syyt jättää raportoimatta olivat uskomukset, että vaino loppuisi itsestään, teko ei ollut poliisiasia ja poliisi ei voisi tehdä tapaukselle mitään (Galeazzi ym., 2009).

Vainon uhrin ovat kuvailleet viranomaisten toimintaa ristiriitaisesti. Amerikkalaisista poliisin toimintaan tyytymättömistä vainon uhreista lähes puolet oli sitä mieltä, että poliisin olisi tullut pidättää vainoaja, viidesosan mukaan poliisin olisi tullut ottaa ilmoitus vakavammin ja 16% koki, että poliisin olisi tullut tarjota enemmän turvaa (Tjaden & Thoennes, 1998). Toisessa tutkimuksessa amerikkalaiset vainon uhrin ilmoittivat, että yli puolessa tapauksista poliisi oli raportoinut vainotapauksen, mutta vain kolmasosassa puhutellut vainoajaa. Lähes kolmasosa vainon uhreista oli sitä mieltä, että poliisi ei halunnut osallistua tapauksen selvittelyyn. (Baum, Catalano, Rand & Rose, 2009.) Suomalaisessa pro gradu -tutkielmassa tutkittiin vainottujen naisten nettikeskustelussa esiin nousseita kokemuksia viranomaistoiminnasta. Kuuden uhrin keskusteluissa havaittiin neljä pääteemaa: ongelmat vainon kohtaamisessa, tyytymättömyys tutkintaprosessiin, luottamus viranomaisiin ja odotukset viranomaistoiminnasta. Uhrin kritisoivat erityisesti viranomaisten kykyä kohdata ja tunnistaa vaino, tutkintaprosessin kulkua ja yleisesti oikeusjärjestelmää. Luottamuksesta viranomaisiin oli sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia, ja uhrin kokivat saavansa

ymmärrystä ja tukea erityisesti terveydenhoitohenkilökunnalta. Useimmat kuitenkin epäilivät viranomaisten toimintavalmiutta tulevaisuudessa. (Puronvarsi & Ruotanen, 2017.) Galeazzin, Bučar-Ručmanin, DeFazion ja Groenenin (2009) tutkimuksessa italialaiset, belgialaiset ja slovenialaiset vainon uhrin kokivat saavansa enemmän tukea terveydenhuollon henkilökunnalta, perheeltä ja ystäviltä, lakimiehiltä ja vertaistuen ryhmistä kuin poliisilta.

Myös Nikupeterin (2017) tutkimuksessa vainon uhrin kokivat, etteivät viranomaiset, muun muassa sosiaalityöntekijät ja poliisit, ottaneet heitä vakavasti. Tutkimuksen mukaan uhrin kokivat ammattilaisten positioivan heitä ylivarovaisiksi naisiksi, epäuskottaviksi uhreiksi, etäännyttäväksi vanhemmiksi ja turvattomiksi äideiksi. Silloin kun uhri leimattiin ylivarovaiseksi, hänen pelkonsa ja ahdistuksensa nähtiin liioitelluksi, eikä hänen sanaansa luotettu. Uhrin uskottavuutta ja avuntarvetta epäiltiin muun muassa siksi, että heidät nähtiin liian aktiivisina ollakseen uhreja, sillä heillä oli erilaisia ja vaihtelevia selviytymiskeinoja. Lapsiperheen piirissä tapahtuva vainoaminen saatettiin nähdä ainoastaan lastensuojelukysymyksenä rikoksen sijaan. Positiointien voidaan havaita kytkeytyvän ammattilaisten käsityksiin muun muassa tyypillisistä uhreista ja äitien velvollisuuksista. (Nikupeteri, 2017.)

Vainon uhrien lisäksi vainon uhrien läheiset ovat kritisoineet viranomaistoimintaa. Skinnarin ja Ylösen (2014) opinnäytetyön mukaan vainon uhrin läheiset kokivat, että viranomaiset eivät olleet ottaneet vainottua uhria vakavasti, ja että läheisten sekä uhrien kokemuksia vähäteltiin. Läheiset myös toivoivat, että viranomaiset puuttuisivat vainoon nopeammin ja matalammalla kynnyksellä. Kaikki edellä mainitut tutkimukset nostavat esiin, että ammattilaisilta näyttäisi puuttuvan tarpeellinen tieto vainon uhrien kohtaamiseen ja auttamiseen, ja että vainon kohtaamista ja tunnistamista tulisi edistää.

1.2. Asenteet vainoa kohtaan

1.2.1. Asenteen määritelmä ja läheiset käsitteet

Asenteella vainoa kohtaan tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sekä tutkimuskirjallisuudessa yleensä taipumusta arvioida vainoaminen tavalliseksi, hyväksytyksi ja harmittomaksi tai haitalliseksi ja

rikolliseksi toiminnaksi. Asenne voi olla pysyvä tai muuttuva, tiedostettu tai tiedostamaton, se voi olla saanut vaikutteita menneistä kokemuksista ja sillä voi olla yhteys tulevaan toimintaan. (Eagly & Chaiken, 1993.) Vainotutkimuksissa ja -kirjallisuudessa asenteelle läheinen sekä osittain päällekkäin käytetty käsite on vainomyytit.

Vainomyytit (engl. stalking myths) ovat uskomuksia, jotka tukevat vainon suvaitsemista ja hyväksyntää (Dunlap, 2010). Ne ovat esimerkiksi vainoa oikeuttavia, vähätteleviä ja uhria syyllistäviä uskomuksia siitä, että vainottu uhri on alunperin johdatellut vainoajaa, salaisesti pitää saamastaan huomiosta, ja että vainottu ylireagoi tai liioittelee. Myyttiä ja asennetta käytetään joskus vainon tutkimusartikkeleissa lähekkäin, jopa päällekkäisinä käsitteinä. Näin on etenkin silloin kun asennetta operationalisoidaan, mikä ilmenee siten, että tutkimuksessa käytetyt vainon asenteita mittaavat kyselyt voivat koostua vainomyyttejä edustavista väittämistä. Tällöin tutkittu asenne vainoa kohtaan rakentuu siis vainomyyttien kautta. Vainomyyttejä hyväksyvä asenne on yhdistetty vihamieliseen asenteeseen naisia kohtaan, sukupuoliroolien mukaiseen stereotyyppiin sekä romanttisiin uskomuksiin vainosta (Dunlap, 2010; Dunlap, Lynch, Jewell, Wasarhaley & Golding, 2015).

Myytit eroavat asenteista siten, että niillä on puolustuksellinen funktio: esimerkiksi rikosten myytit suojelevat uhria tiedostamasta olemassa olevaa uhkaa ja potentiaalisia tekijöitä vastuulta (Peters, 2008). Ennen vainotutkimuksen yleistymistä intiimiin rikoksiin liittyviä stereotyyppisiä ja valheellisia uskomuksia on tutkittu lähinnä raiskauksen ja parisuhdeväkivallan parissa. Esimerkiksi raiskauksen tutkimuksessa on osoitettu, että uskomukset, jotka vastuuttavat raiskauksen uhria, vapauttavat raiskaajaa vastuusta ja vähättelevät ongelmaa, vähentävät uhrin saamaa sosiaalista tukea (Burt, 1980; Peters, 2008). Näitä uskomuksia on tutkimuskirjallisuudessa kutsuttu raiskausmyyteiksi (engl. rape myths), ja niiden tutkimuksen kautta on pyritty tavoittamaan raiskausta hyväksyviä uskomuksia ja asenteellisuutta (Lonsway & Fitzgerald, 1994). Raiskausmyyttien hyväksyntä on vahvasti yhteydessä vihamieliseen asenteeseen ja käyttäytymiseen naisia kohtaan (Suarez & Gadalla, 2010).

Myyttien käsitettä on laajennettu myös lähisuhdeväkivallan tutkimukseen. Lähisuhdeväkivaltamyytit (engl. domestic violence myths) eli stereotyyppiset lähisuhdeväkivaltaa minimoivat ja oikeuttavat uskomukset, on liitetty perinteisiin sukupuolistereotyyppioihin ja uskomuksiin, jotka rajoittavat naisten koulutuksellista, sosiaalista ja fyysistä liikkuvuutta (Peters, 2008). Petersin (2008) lähisuhdeväkivallan myyttitutkimuksessa naiset syyllistivät

lähisuhdeväkivallan uhria tämän ominaisuuksiin ja käyttäytymiseen perustuen, kun taas miehet syyllistivät uhria vähentämällä tekijän vastuullisuutta. Tulosten on arveltu juontuvan siitä, että naiset tyypillisesti pyrkivät uhria syyllistäessään vähentämään uhkaa ja miehet syyllisyyttä, ja näin ollen samaistuvat lähisuhdeväkivallan vastakkaisiin osapuoliin. Kaikki edellä mainitut ilmiöt on nähty sukupuolittuneina, sillä miesten on todettu naisia useammin hyväksyvän vainomyyttejä, raiskausmyyttejä ja lähisuhdeväkivaltamyyttejä (McKeon, McEwan & Luebbbers, 2015; Peters, 2008; Sinclair, 2012; Suarez & Gadalla, 2010).

1.2.2. Vainon tunnistaminen ja siihen vaikuttavat tekijät

Vaikka vaino on nykyään määritelty rikoslakiin, tutkimuksissa on havaittu, että ihmiset eroavat näkemyksissään siitä, mitä vaino on, millainen toiminta tunnustetaan vainoksi ja milloin tapahtunut tulkitaan rikokseksi. Vainon tunnistamiseen ovat tutkimuksissa vaikuttaneet niin tunnistajan ominaisuudet kuin käsillä oleva tapauskin. Merkittäviä tekijöitä tunnistamisen taustalla tutkimuksissa ovat olleet sukupuoli, oma kokemus, läheisen kokemus vainosta ja asenteet, mutta näiden vaikutuksista ei kuitenkaan ole muodostunut konsensusta. Useissa tutkimuksissa on myös tarkasteltu vainotapaukseen, tekijään ja uhriin liittyvien arvioiden, kuten syyllisyyden ja vaarallisuuden, eroja.

Sukupuoli on ollut yksi tutkituin selittävä tekijä vainon tunnistamisen eroja tarkastelevissa tutkimuksissa. Joissain tutkimuksissa on esitetty, että naiset tunnistavat vainotapauksen miehiä useammin (Dennison & Thomson, 2002; Yanowitz, 2006). Toisaalta on myös havaittu, että naiset ja miehet ovat keskenään sekä verrattuna toisiinsa yksimielisiä siitä, millaiset teot ovat vainoa (Kinkade, Burns & Fuentes, 2005; Phillips, Quirk, Rosenfeld & O'Connor, 2004; Sheridan, Davies & Boon, 2001; Sheridan, Gillett, Davies, 2002), joten sukupuolen merkitys on ristiriitainen. Yanowitz (2006) havaitsi tutkimuksessaan, että kun vainon tekotapa oli lievempi ja näin myös mahdollisesti haastavampi tunnistaa, sukupuoli ja oma kokemus vainotuksi tulemisesta olivat yhdessä merkittäviä tekijöitä vainon tunnistamisessa. Selkeämmin sukupuolten väliset erot tulevat esiin vainotapaukseen liittyvien elementtien, kuten motiivin, vaarallisuuden ja vastuun, arvioinnissa. On esitetty, että miehet tunnistavat vainon harvemmin erityisesti silloin kun vainoteossa on "romanttisia" elementtejä (McKeon ym., 2015; Yanowitz & Yanowitz, 2012). Lambert, Smith, Geistman, Cluse-Tolar ja Jiang (2013) havaitsivat, että naiset pitivät vainoa

haitallisempänä ja laaja-alaisempänä kuin miehet. Miehet taas uskoivat, että vainoajat ovat yleensä tuntemattomia henkilöitä, ja he pitivät uhria syyllisempänä tapahtuneeseen kuin naiset. Myös Sinclairin (2012) tutkimuksessa miehet syyllistivät uhreja enemmän kuin naiset.

Myös asenteiden on esitetty vaikuttavan vainon tunnistamiseen. Vainoa hyväksyvät asenteet ovat olleet yhteydessä siihen, että tekijä on nähty vainoteossa vähemmän vastuullisena (McKeon ym., 2015; Sinclair, 2012). Sinclairin (2012) tutkimuksessa korkea vainomyyttien hyväksyntä oli yhteydessä siihen, että vainotekoa selitettiin vainoajaan liittyen ulkoisilla attribuutioilla ja uhriin liittyen negatiivisilla sisäisillä attribuutioilla. Dunlapin, Lynchin, Jewellin, Wasarhaleyn ja Goldingin tutkimuksessa (2015) vastaajat, jotka saivat korkeampia pistemääriä vainomyyttien hyväksynnästä, arvioivat uhrin pelon vähäisemmäksi ja tekijän tarkoituksen aiheuttaa vaaraa suuremmaksi. Vainoon asennoituminen varsinkin imarteluna vähensi todennäköisyyttä pitää tapausta vainona (Dunlap, 2010). Sukupuolten väliset erot vainoa hyväksyvässä asenteessa voivat näyttäytyä myös vainon tunnistamisen eroissa. Esimerkiksi Dunlapin (2010) tutkimuksessa naiset hyväksyivät vainomyyttejä vähemmän kuin miehet, ja he myös arvioivat antavansa oikeudessa uhria puolustavia tuomiota useammin kuin miehet.

Siitä, vaikuttaako omakohtainen tai läheisen kokemus vainosta teon tunnistamiseen vainoteoksi, on ristiriitaisia tuloksia. Tutkimukset ovat antaneet viitteitä siitä, että henkilökohtaisella vainotuksi tulemisen kokemuksella ei olisi vaikutusta vainon tunnistamiseen (Kinkade ym., 2005; Phillips, Quirk, Rosenfeld ja O'Connor, 2004). Kuitenkin Yanowitz (2006) havaitsi sukupuolten eroja vertailevassa tutkimuksessaan, että miehet, joilla oli omakohtaista tai läheisen kautta kokemusta vainosta, tunnistivat lievät vainotapaukset herkemmin kuin miehet, joilla kokemusta ei ollut. Naisilla oma kokemus ei vaikuttanut näin vainon tunnistamiseen. Dunlapin (2010) tutkimuksessa läheisen vainokokemus oli yhteydessä todennäköisyyteen antaa uhria puolustava tuomio oikeudessa.

Lisäksi vainon tunnistamiseen vaikuttavat tekotapaan, vainoajaan sekä uhriin liittyvät tekijät. Dennisonin ja Thomsonin (2000) tutkimuksessa ihmiset määrittivät vainon erityisesti siihen kuuluvien tekojen, etenkin seuraamisen, yhteydenottojen ja tarkkailun, kautta. Lisäksi useat eri tutkimukset osoittavat, että vakava, (Phillips ym., 2004; Scott, Rajakaruna & Sheridan, 2014a; Scott, Rajakaruna, Sheridan & Sleath, 2014b), tuntemattoman, (Phillips ym., 2004, Scott, Lloyd & Gavin, 2010; Scott ym., 2014a; Scott ym., 2014b; Sheridan, Gillett, Davies, Blaauw & Patel, 2003b) ja miehen toimesta tapahtunut (Phillips ym., 2004; Sheridan ym., 2003b) vaino tunnustetaan herkimmin. Tämä viittaisi siihen, että vainon stereotypia tuntemattomasta vainoajasta (Spitzberg &

Cadiz, 2002) on yhteydessä ihmisten kykyyn tunnistaa vaino, mikä voi olla ongelmallista, sillä valtaosa vainosta tapahtuu stereotypian vastaisesti toisilleen tuttujen henkilöiden, kuten entisten puolisoiden, välillä. Lisäksi vaikuttaisi siltä, että toiset uhrin tunnistetaan uhreiksi helpommin kuin toiset. Kinkade, Burns ja Fuentes (2005) havaitsivat, että tapaus tunnistetaan todennäköisemmin vainoksi jos uhri ei ole päihteiden väärinkäyttäjä, kuuluu taustaltaan alempaan sosioekonomiseen luokkaan, eikä ole aiemmin ollut väkivallan uhri. Miesuhreihin on kohdistunut enemmän syyllistämistä ja heillä on arvioitu olevan enemmän valtaa ratkaista tilanne naisuhreihin verrattuna (Sheridan ym., 2003b, Sinclair, 2012).

Rikokseksi tunnistamisen haastavuudessa on seurauksia niiden ihmisten kannalta, joiden elämää vaino koskettaa. EU:n perusoikeusviraston kyselytutkimuksessa (2014) lähes 90% suomalaisista vainoa kokeneista naisista tukeutui läheisiinsä selvitäkseen vainosta, mutta vain pieni osa toi tapauksen viranomaisten tietoon. Nikupeterin ja Laitisen (2013) tutkimuksessa entisen kumppanin vainoamat naiset käyttivät ammattilaisiin tukeutumisen sijaan muita keinoja ja sosiaalisia verkostoja selviytyäkseen kokemuksesta, eivätkä aina mieltäneet itseään rikoksen uhriksi. Myös Niiranen ja Veikanmaa (2016) pohtivat tutkielmassaan, että eräs lapsensa surmannut vainottu nainen ei kyennyt sanoittamaan kokemuksiaan väkivallaksi ja vainoksi, eivätkä myöskään viranomaiset tunnistaneet entisen kumppanin toimintaa vainoksi. Vainon tunnistamisen vaikeus voi johtaa siihen, että vaino ei läheskään aina päädy viranomaisten tietoon, ja näin tarvittava ammatillinen apu voi jäädä saamatta.

1.2.3. Viranomaisten asenteet vainoa kohtaan

Vainotapauksia kohtaavien ammattilaisten näkemykset vainosta voivat olla merkityksellisiä uhrin hyvinvoinnin ja turvallisuuden kannalta (Kamphuis ym., 2005; McKeon ym., 2015). Ammattilaisten mahdollisuudet auttaa vainon uhreja on havaittu riippuvan siitä, tuntevatko ammattilaiset vainon käsitteen ja miten he luokittelevat tapauksen vainoksi (Nikupeteri ym., 2017). Asenteen on esitetty olevan yksi keskeinen selittäjä vainon tunnistamisen eroissa (Kamphuis ym., 2005). Viranomaisten vastuuttaminen on suuressa roolissa, sillä tiedetään, että vainon uhrin eivät aina tunnista itseään rikoksen uhreiksi, eivätkä myöskään aina ilmoita tapahtuneesta viranomaisille. Näistä syistä ammattilaisten uskomusten ja asenteiden tutkiminen on tärkeää, vaikka toistaiseksi vain pieni määrä tutkimuksia on keskittynyt tähän aiheeseen.

Kaiketi varhaisin Euroopassa tehty tutkimus ammattilaisten asenteista vainoa kohtaan on Kamphuisin ym. vuonna 2005 Italiassa, Iso-Britanniassa, Belgiassa ja Alankomaissa toteuttama tutkimus, jossa tarkasteltiin poliisien ja lääkäreiden vainon tunnistamisen eroja ja sitä, kuinka he asennoituivat vainoon. Tutkimuksessa havaittiin, että vainon normalisointia selittivät parhaiten asenteet, maa ja ammatti. Italialaiset ja hollantilaiset normalisoivat vainoa enemmän verrattuna muihin maihin ja kaikissa maissa poliisit normalisoivat vainoa todennäköisemmin kuin lääkärit. Vainon vähättely ja uhrin syyllistäminen selittivät vainon normalisointia parhaiten. Vainoa vähättelevä asenne vaikutti myös siihen kuinka tarpeelliseksi ammattilaiset kokivat väliintulonsa vainotapauksen kohdatessaan. Mitä vakavammin ammattilaiset suhtautuivat vainoon, sitä todennäköisemmin he kokivat väliintulonsa tarpeelliseksi.

Poliiseja tutkittaessa on huomattu, että myös heillä vainon tunnistamista selittävät samat tekijät kuin muilla ihmisillä. Sekä kansalaiset että poliisit ovat uskoneet, että tuntematon vainoaja on vaarallisempi kuin tuttu, ja he ovat tunnistaneet tuntemattoman tekijän vainoteon todennäköisemmin vainoksi (Scott, Nixon & Sheridan, 2013; Weller, Hope & Sheridan, 2013). Kuitenkin Kamphuisin ym. (2005) tutkimuksessa poliisit ja lääkärit erottivat vainotapaukset yleensä hyvin kontrollitapauksista. Vainon tunnistamista selitti parhaiten ammattilaisten asenne vainoa kohtaan. Vaino tunnistettiin harvemmin Italiassa kuin Iso-Britanniassa, Alankomaissa tai Belgiassa, ja yleisesti lääkärit tunnistivat vainon useammin kuin poliisit. McKeonin ym. (2015) tutkimuksessa poliisit kuitenkin ottivat vainotapaukset vakavammin tavallisiin kansalaisiin verrattuna.

Kokemus vainotapauksista työssä näyttäisi vaikuttavan siihen, kuinka viranomaiset tulkitsevat vainotapausta. Scottin ym. (2013) tutkimuksessa aiheeseen erikoistuneet poliisit arvioivat useammin viranomaisten väliintulon olevan tarpeen ja näkivät uhrin vähemmän syyllisenä tapahtuneeseen. Lisäksi toisessa tutkimuksessa havaittiin, että ne poliisit, jotka eivät olleet kohdanneet ammatissaan vainotapausta näkivät vainon vaarattomampana, uskoivat ettei vainosta tehdä rikosilmoitusta ja kokivat tapauksen käsittelyn haastavammaksi kuin ne poliisit, joilla oli aiempaa kokemusta vainosta työssään (Lynch & Logan, 2015).

Useat vainoon liittyviä käsityksiä ja asenteita tutkivat tutkimukset ovat tuoneet esille näiden kognitioiden mahdollisen vaikutuksen oikeuslaitoksessa. Vainoa oikeuttavien asenteiden on osoitettu olevan yhteydessä uhrien syyllistämiseen ja tekijöiden syyllisyyden ulkoistamiseen (Sinclair, 2012), lisäksi vainoa oikeuttavat henkilöt arvioivat useammin uhrin pelon sekä vainoajan vaarallisuuden alhaisemmaksi (Dunlap, 2010). Myös McKeon ym. (2015) totesivat

tutkimuksessaan, että vainomyyttien hyväksyminen liittyi siihen, että esimerkkitapauksen vainoaja arvioitiin syyttömäksi vainotekoon. Näin ollen vainoa hyväksyvä asenne voi olla yhteydessä siihen, miten vaino tunnustetaan rikokseksi myös oikeuslaitoksessa (Dunlap, 2010; Dunlap ym., 2015).

2. TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tarkoitus on tutkia poliisien ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden tilannetta vainotapauksien kohtaamisessa ja kouluttautuneisuudessa ja tutkia heidän asennettaan vainoa kohtaan Stalking Attitude Questionnaire (SAQ) -kyselylomakkeella. Tutkimuksen tarkoitus on myös kartoittaa SAQ:n suomenkielisen kyselyn faktorirakenne. Vertaamme asennekyselyn tuloksia tutkittuihin taustamuuttujiin eli ammattiin, ikään, sukupuoleen, kouluttautuneisuuteen vainosta, kokemukseen vainotapauksista työssä sekä omaan tai läheisen kokemukseen vainosta koko otoksella. Aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella asetamme hypoteesin, että vainoa hyväksyvä asenne eroaa poliisien, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ja opiskelijoiden sekä taustamuuttujien mukaisten ryhmien välillä.

3. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1. Aineistonkeruu

Tutkimuksen aineisto kerättiin sekä nettilomakkeella että paperilomakkeella joulukuussa 2017 - maaliskuussa 2018. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta ja opiskelijoilta tieto kerättiin joko nettilomakkeella tai paperilomakkeella työpaikoilla yhteyshenkilön avulla ja oppilaitoksissa opintosihteerien kautta. Nettilomakkeella tutkimukseen osallistui 111 ja paperilomakkeella 57 tutkimushenkilöä. Sähköpostilla tavoitettiin 815 poliisia, joista 65 vastasi kyselyyn nettilomakkeella. Poliisihallitus myönsi luvan tutkimuksen tekemiseen. Opiskelijoita oli kolmesta eri korkeakoulusta ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia kolmesta eri työyksiköstä. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset työskentelivät sellaisella sovellusalalla, jossa voi olla todennäköistä

kohdata vainon uhreja. Otos on siis jossain määrin valikoitunut ryhmä poliiseja, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoita. Kaikille osallistujille kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta, heidän oikeuksistaan vastata anonymisti, saada lisätietoa sekä keskeyttää tutkimus omalta osaltaan. Kyselyn yhteydessä annettiin myös seuraava vainon määritelmä: “vainoaminen tarkoittaa toistuvia epätoivottuja tekoja kuten yhteydenottoja, uhkailua ja seuraamista tai tarkkailua niin, että se aiheuttaa vainotussa pelkoa tai ahdistusta”. Tosin pienelle vähemmistölle sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista ja opiskelijoista määritelmää ei annettu tiedonkeruun alkupuolella, koska se lisättiin lomakkeeseen myöhemmin.

3.2. Otos

Otos koostuu 168 tutkimushenkilöstä, joista poliiseja oli 39.7%, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia 15.5% ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoita 45.8%. Yhdentoista opiskelijan vastauksia ei otettu tutkimukseen mukaan, sillä he eivät olleet vastanneet kyselyn jokaiseen osioon. Otoksen keski-ikä oli 33.45 (vaihteluväli 19 - 66, kh=10.88). Otoksen tutkimushenkilöistä miehiä oli 31% ja naisia 67.3%. Koko otoksessa joka neljäs (25.6%) tutkimushenkilöstä oli saanut koulutusta vainosta ja puolet (55.4%) oli kohdannut työssään vainotapauksen. Otoksessa 14.3% oli itse tullut vainotuksi ja 31% raportoi läheisensä tulleen vainotuksi.

Poliisit (n=65) olivat keski-ikältään koko otosta hieman vanhempia (ka=39.52, vaihteluväli 25 - 57, kh=8.19). Heistä suurin osa (72%) oli miehiä. Koulutusta vainosta oli saanut noin joka kolmas poliiseista (37%) ja vainotapauksia työssään oli kohdannut suurin osa (88%). Poliisit olivat muuta otosta harvemmin tulleet itse vainotuksi (12%) tai raportoivat läheisensä tulleen vainotuksi (14%).

Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset (n=26) olivat keski-ikältään koko otoksen vanhimpia (ka=43.04 vaihteluväli 24 - 66, kh=11.28). Heistä suurin osa (84.6%) oli naisia, kaksi miehiä (7.6%) ja kaksi (7.6%) ilmoitti sukupuolekseen muun. Tämän ryhmän ammattinimikkeitä olivat sosiaalityöntekijä, sosionomi, terveydenhoitaja, sairaanhoitaja, lähihoitaja, psykologi, koulukuraattori, ohjaaja ja toiminnanjohtaja. Koulutusta vainosta oli saanut lähes puolet (46.1%) ja vainotapauksia työssään oli kohdannut poliisien tavoin suurin osa (84.6%). Vainotuksi itse oli tullut 15.3% ja melkein puolet (46.1%) kertoi läheisensä tulleen vainotuksi.

Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijat (n=77) olivat nuorempia kuin kaksi edellistä ryhmää (ka=25.09 vaihteluväli 19 - 46, kh=5.28). Heistä lähes kaikki (94.8%) olivat naisia, kolme miestä (3.9%) ja yksi ilmoitti sukupuolekseen jonkin muun. Tutkimushenkilöt opiskelivat terveydenhoitajiksi, sosionomeiksi ja sosiaalityöntekijöiksi. Koulusta vainosta oli saanut vain seitsemän opiskelijaa (9.1%), mutta vainotapauksia työssään oli jo kohdannut 22%. Itse vainotuksi oli tullut 15.6% ja 40.3% kertoi läheisensä tulleen vainotuksi.

3.3. Asennekysely vainoamisesta

Asennetta vainoa kohtaan mitattiin Stalking Attitude Questionnaire (SAQ) -kyselylomakkeella (Cooper, 2015; ks. Liite 1). Kysely sisältää 22 väittämää vainosta, joihin tutkittavat vastaavat kuusiportaisella likert-asteikolla, jossa 1 on "täysin eri mieltä" ja 6 on "täysin samaa mieltä". Tässä tutkimuksessa tulkitsemme SAQ:n kuvaavan vainoon liittyvää asenteellisuutta niin, että korkea SAQ-kokonaispistemäärä kuvaa asennetta, joka hyväksyy vainoksi tulkittua käyttäytymistä. Käänsimme SAQ-kyselylomakkeen tätä tutkimusta varten englannista suomeksi. Validiteetin parantamiseksi käänsimme lomakkeen ensin tahoillamme, minkä jälkeen yhdessä vertaillen valitsimme käytetyt käännökset, ja lopuksi kolmas osapuoli teki takaisinkäännöksen. Suomenkielinen käännös on sukupuolineutraali lukuun ottamatta kolmea väittämää, jossa sukupuoli oli keskeinen tekijä väittämän sisällölle. Tilastollisia testejä varten teimme kyselyn väittämistä keskiarvomuuttujan SAQ Total, joka tässä tutkimuksessa kuvaa keskimääräistä vainoa hyväksyvää asennetta. SAQ-asennekyselyn sisäinen reliabiliteetti Cronbachin alfalla mitattuna on koko otoksella 0.85 (n=168). Väittämien poistaminen ei parantanut merkittävästi SAQ-asennekyselyn reliabiliteettiä. Poliiseilla (n=65) Cronbachin alfa α on 0.86, sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisilla (n=26) 0.81 ja sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoilla (n=77) 0.84.

3.5. Aineiston analysointi

Käytimme tämän tutkimuksen kaikissa tilastollisissa analyyseissä IBM SPSS Statistics 24 -ohjelmaa. Ensiksi analysoimme SAQ-asennekyselyn faktorirakennetta eksploratiivisella faktorianalyysillä. McKeon ym. (2015) ovat tutkineet SAQ:n edeltäjän, 34-kohtaisen Stalking

Related Attitudes Questionnaire:n (SRAQ) faktorirakennetta ja päätyneet malliin, jossa faktori 1 kuvaa vainon vähättelyä, faktori 2 vainon romantisoitua ja faktori 3 uhrin syyllistämistä. Tämän perusteella testasimme suomenkieliseen SAQ-asetnekyselyyn kolmen ja neljän faktorin mallia. Sekä kolmen että neljän faktorin mallit sopivat aineistoon Kaiserin testin arvon ja Bartlettin sväärisyystestin merkitsevyyden mukaisesti yhtä hyvin ($KMO=.83$, Bartlettin testi $p < .001$). Valitsimme lopulliseksi malliksi neljän faktorin mallin, sillä siinä väittämät jakautuvat faktoreihin tulkinnallisesti paremmin kuin kolmen faktorin mallissa. Rotatoinnissa käytimme faktoreiden korreloinnin sallivaa Promax -menetelmää, sillä faktoreiden keskinäiset korrelaatiot vaihtelivat 0.26 (faktorit 1 ja 2) ja 0.55 (faktorit 3 ja 4) välillä. Promax -rotatoinnin tuottama latausmatriisi esitetään taulukossa 1. Faktori 1 ($\alpha=.74$) kuvaa uhrin syyllistämistä, faktori 2 ($\alpha=.67$) kuvaa suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksyntää, faktori 3 ($\alpha=.71$) kuvaa vainon vähättelyä ja faktori 4 ($\alpha=.63$) kuvaa suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksyntää. Jokaisesta neljästä faktorista tehtiin siihen luokiteltujen väittämien mukainen uusi keskiarvomuuttuja, jota käytettiin tilastollisissa testeissä kuvaamaan faktoria. Yhteensä faktorit selittivät 36.43% koko SAQ-asetnekyselyn kokonaisvarianssista.

Tutkimme poliisien, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden eroja vainoa hyväksyvässä asenteessa (SAQ keskiarvo) ja sen neljässä eri faktorissa yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA). Levenen testi tuki ammattiryhmien varianssien yhtäsuuruusoletusta ($p=.32$). Normaalijakautuneisuus ei Kolmogorov-Smirnovin mukaan täyty poliiseilla ($p=.026$) ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoilla ($p=.042$). Kaikkien ryhmien jakaumat on hieman oikealle vinoja sekä litteähuippuisia, mikä on tavallista likert-asteikollisen muuttujan tapauksessa, jossa kaikki väittämät ovat samansuuntaisia. Muutenkin psykologisten ilmiöiden, kuten tässä tapauksessa vainoon liittyvän asenteellisuuden, olettaminen normaalijakautuneiksi ei ole aina mielekästä. Koska normaalijakautuneisuusoletus ei täytynyt kaikissa ammattiryhmissä, käytimme myös parametritonta Mann-Whitney -testiä, joka varmisti ANOVAn tulokset. Parivertailut on toteutettu Tukeyn testillä, lukuun ottamatta yhtä jatkovertailua faktori 3:n kohdalla, jossa käytettiin Tamhanen testiä, sillä varianssien yhtäsuuruusoletus ei täytynyt.

Taulukko 1. Faktorien rakenteet ja faktorilataukset

Faktori 1. Uhrin syyllistäminen

Lataus

20. Yleensä ‘vainoamisen uhrit’ ovat ainakin osittain syyllisiä tapahtumiin	0.765
18. Oikeusjärjestelmä suosii naisia vainoamistapausten käsittelyissä	0.675
13. Ihmiset ovat nykyään vainoharhaisia: ylireagoivat normaaliin käyttäytymiseen ja kutsuvat sitä ‘vainoamiseksi’	0.433
21. Ihmiset, jotka ovat satuttaneet ensin, ansaitsevat tulla itse satutetuiksi	0.417
8. ‘Vainotut miehet’ ovat useimmiten tehneet jotain, jonka takia he ansaitsevat tulla vainotuiksi	0.350

Faktori 2. Suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksyntä

22. Jokaisella on oikeus vaatia anteeksipyyntöä niin kauan kunnes asiat on korjattu	0.763
19. Joskus on vain saatava tietää syy suhteen päättymiselle ja silloin on oikeutettua jatkaa kysymistä kunnes saa selityksen	0.714
7. Jos lapsi asuu ex-kumppanin luona, on vanhemman oikeus ottaa heihin yhteyttä niin paljon kuin on tarpeen, muiden mielipiteistä huolimatta	0.423
11. Ei ole epätavallista, että itseasiassa ‘vainoajaa’ olisi loukattu enemmän kuin ‘uhria’	0.309
10. Joskus ei vain ole muuta vaihtoehtoa kuin ottaa yhteyttä johonkuhun, vaikka tietää, ettei hän halua puhua sinulle	0.282

Faktori 3. Vainon vähättely

17. ‘Vainoaminen’ päihtyneenä ei ole niin vakavaa kuin silloin, kun vainoaminen on harkittua	0.691
12. On hyväksyttävää jatkaa jonkun tavoittelua (myös sen jälkeen, kun kohde on pyytänyt lopettamaan), jos pysyy ystävällisenä	0.578
14. Vainoamistapauksissa syypäänä ovat yleensä ‘uhrin’ perhe ja ystävät, jotka yrittävät pitää ihmisiä erossa toisistaan	0.411
9. Kieltävästä vastauksesta ei tulisi lannistua, jos on todella rakastunut	0.393
16. ‘Vainoamisesta’ ei voida puhua silloin, kun tavoitteena on saada kumppani takaisin	0.361
4. Mennyt on mennyttä. Kun ‘vainoaminen’ on loppunut, ei kellään ole syytä enää tuoda asiaa esille	0.327

Faktori 4. Suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksyntä

1. Jos toistuvasti osoitat ihastukseksi kohteellesi pitäväsi hänestä, hän aikanaan alkaa tuntea samoin sinua kohtaan	0.544
--	-------

3. Joskus sitä vain tarvitsee toista ihmistä, ja on vain oikeutettua, että saa olla heidän kanssaan	0.483
15. Ellei joku suoraan kieltäydy sanomalla ”ei”, ei voida syyttää, jos on ymmärtänyt väärin	0.454
6. ‘Vainotut’ naiset ovat usein alun perin johdatelleet ‘vainoajaa’	0.443
5. Toimintaa ei voi laskea vainoamiseksi silloin, kun ‘uhri’ ottaa yhteyttä vainoajaan	0.413
2. Jatkuvaa välttämätöntä yhteydenpitoa esimerkiksi naapuriin tai kollegaan ei voi laskea ‘vainoamiseksi’	0.388

SAQ:n keskiarvon ja neljän faktorin keskiarvojen eroja taustamuuttujittain koko otoksella tutkittiin riippumattomien otosten t-testillä. Iän ja SAQ:n keskiarvon yhteys testattiin Pearsonin korrelaatiokertoimella, sillä muuttujat olivat vähintään välimatka-asteikollisia. Lopuksi tutkimme ammattiryhmien väliset erot SAQ:n keskiarvossa taustamuuttujien mukaisissa ryhmissä parametrittömällä Kruskal-Wallis -testillä ja tarkistimme parivertailut pairwise comparisons -toiminnolla.

4. TULOKSET

4.1. Ammattiryhmien väliset erot asenteessa vainoa kohtaan

ANOVA osoitti ammattiryhmien välillä olevan tilastollisesti merkitseviä eroja vainoa hyväksyvässä asenteessa ($p < .05$, $\eta^2 = .049$) sekä faktoreissa 1, 2 ja 4. ANOVAn tulokset on esitetty taulukossa 2.

Tulokset osoittavat, että sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisilla oli vähemmän vainoa hyväksyvää asennetta verrattuna poliiseihin ($p < .05$) ja opiskelijoihin ($p < .05$). Neljän faktorin vertailu ammattiryhmittäin osoitti, että sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisilla oli vähemmän uhrin syyllistämistä verrattuna poliiseihin ($p < .001$) ja opiskelijoihin ($p < .05$). Opiskelijoilla oli enemmän suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksyntää kuin poliiseilla ($p < .001$) ja sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisilla ($p < .01$). Lopuksi sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisilla ($p < .05$) ja opiskelijoilla ($p < .05$) oli vähemmän suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksyntää verrattuna poliiseihin. Parametriton Mann-Whitney -testi varmisti ANOVAn johtopäätökset ja lisäksi löysi

eron vainon vähättelyssä niin, että poliiseilla oli sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia keskimäärin korkeampi faktorin keskiarvo ($U(89)=595.5$, $Z=-2.22$, $p < .05$, $r = -.23$).

4.2. Taustamuuttujien yhteydet asenteeseen vainoa kohtaan

Taustamuuttujien mukaisten ryhmien SAQ:n sekä neljän faktorin keskiarvot ja keskihajonnat löytyvät taulukosta 3. Ikä ei ollut yhteydessä vainoa hyväksyvään asenteeseen ($r=-0.06$, $n=168$, $p=.48$). Faktoreiden vertailussa löytyi heikko, mutta tilastollisesti merkitsevä korrelaatio iän ja suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksynnän välillä ($r=-0.19$, $n=168$, $p < .05$). Myöskään sukupuoli ei ollut yhteydessä vainoa hyväksyvään asenteeseen ($t(163)=1.66$, $p=.099$). Faktoreiden vertailu kuitenkin osoitti, että miehet saivat naisia keskimäärin korkeamman pistemäärän suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksynnässä ($t(163)=2.91$, $p < .01$, $\eta^2 = .049$) ja uhrin syyllistämässä ($t(163)= 2.86$, $p < .01$, $\eta^2 = .048$). Naisilla taas oli korkeampi pistemäärä suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksynnässä ($t(163)=-2.35$, $p < .05$, $\eta^2 = .033$) kuin miehillä.

Vainosta saatu koulutus ei ollut yhteyttä asenteeseen vainoa kohtaan ($t(166)=-1.31$, $p=.19$). Kuitenkin faktoreita tarkastelemalla havaitsimme että ne, jotka eivät olleet saaneet koulutusta vainosta, saivat korkeampia pistemääriä suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksynnässä kuin koulutusta saaneet vastaajat ($t(166)=2.03$, $p < .05$, $\eta^2 = .024$).

Vainotapausten kohtaaminen työssä oli yhteydessä asenteeseen vainoa kohtaan ($t(166)=-2.048$, $p < .05$, $\eta^2 = .025$). Keskiarvoista voidaan nähdä (taulukko 3), että vainoa hyväksyvää asennetta oli keskimäärin enemmän heillä, jotka eivät olleet kohdanneet vainotapauksia työssä. Faktoreiden tarkastelu osoitti, että he, jotka eivät olleet kohdanneet vainotapauksia työssään, saivat korkeamman pistemäärän suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksynnässä kuin vainotapauksia kohdanneet ($t(166)=-4.28$, $p < .001$, $\eta^2 = .099$).

Taulukko 2. Poliisien, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden SAQ keskiarvojen erot sekä faktorien keskiarvojen erot yksi suuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA) mitattuna.

	1 Poliisit n=65 ka (kh)	2 Sos. terveysalan ammattilaiset n=26 ka (kh)	3 Sos. terveysalan opiskelijat n=77 ka (kh)	df	Testisuure	p-arvo	parivertailu
SAQ Total	2.05 (0.51)	1.73 (0.41)	2.03 (0.53)	2, 165	4.23	.016*	2 < 1*, 3*
Faktori 1	2.03 (0.71)	1.45 (0.45)	1.80 (0.59)	2, 165	8.18	.001***	2 < 1***, 3*
Faktori 2	2.01 (0.59)	1.91 (0.73)	2.53 (0.87)	2, 165	11.27	.001***	3 > 1***, 2**
Faktori 3	1.54 (0.49)	1.32 (0.36)	1.52 (0.59)	2, 165	1.81	.17	-
Faktori 4	2.61 (0.75)	2.22 (0.55)	2.32 (0.71)	2, 165	4.14	.018*	1 > 2*, 3*

Huom. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Asenteessa vainoa kohtaan ja faktoreiden keskiarvoissa ei ollut eroja sen mukaan, oliko vastaaja kokenut itse vainoa ($t(166)=.608$, $p=.55$). Myöskään se, oliko läheistä vainottu, ei vaikuttanut asenteeseen vainoa kohtaan ($t(166)=-.87$, $p=.39$). Faktoreiden tarkastelu osoitti, että heidän, joiden läheistä ei oltu vainottu, pistemäärät olivat keskimäärin korkeampia suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksynnässä kuin niiden henkilöiden, joiden läheiset olivat kokeneet vainoa ($t(166)=-2.21$, $p < .05$, $\eta^2 = .029$).

4.3. Ammattiryhmien väliset erot asenteessa vainoa kohtaan taustamuuttujien mukaan

Ikä ja vainoa hyväksyvä asenne eivät olleet tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä poliiseilla ($r=.07$, $n=65$, $p=.61$), sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla ($r=-.06$, $n=26$, $p=.79$) tai opiskelijoilla ($r=.03$, $n=77$, $p=.81$). Myöskään sukupuoli tai vainosta saatu koulutus ei liittynyt ammattiryhmien välisiin eroihin vainoa hyväksyvässä asenteessa.

Sen sijaan vainoa hyväksyvässä asenteessa oli eroa ammattiryhmien välillä sen mukaan, olivatko tutkimushenkilöt kohdanneet työssään vainotapauksia ($X^2(2, 93)=7.68$, $p < .05$). Vainoa työssään kohdanneiden keskuudessa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli vähemmän vainoa hyväksyvää asennetta kuin poliiseilla ($p < .05$).

Ammattiryhmien välillä oli eroa vainoa hyväksyvässä asenteessa myös siinä tapauksessa, kun itsellä ei ollut henkilökohtaista kokemusta vainotuksi tulemisesta ($X^2(2, 144)=9.89$, $p < .01$). Silloin kun itse ei ollut joutunut vainon kohteeksi, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli vähemmän vainoa hyväksyvää asennetta verrattuna poliiseihin ($p < .05$) ja opiskelijoihin ($p = .01$). Lisäksi vainoa hyväksyvässä asenteessa löytyi eroja ammattiryhmien välillä silloin, kun läheistä ei oltu vainottu ($X^2(2, 116)=8.91$, $p < .05$). Parittainen vertailu osoitti, että jos läheiset eivät olleet joutuneet vainon kohteeksi, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli keskimäärin vähemmän vainoa hyväksyvää asennetta verrattuna poliiseihin ($p < .05$) ja opiskelijoihin ($p < .01$).

Taulukko 3. Vainoa hyväksyvän asenteen (SAQ Total) keskiarvo sekä neljän faktorin keskiarvot taustamuuttujittain. Asennetta mitattiin asteikolla 1-6, jossa 1= täysin eri mieltä, 2= jokseenkin eri mieltä, 3= eri mieltä, 4= jokseenkin samaa mieltä, 5= samaa mieltä ja 6= täysin samaa mieltä. Korkeammat pistemäärät kuvaavat suurempaa vainoa hyväksyvää ja oikeuttavaa asenteellisuutta.

	SAQ					
	n	TOTAL ka (kh)	Faktori 1 ka (kh)	Faktori 2 ka (kh)	Faktori 3 ka (kh)	Faktori 4 ka (kh)
Nainen	113	1,96 (0,51)	1,75 (0,59)	2,33 (0,85)	1,46 (0,53)	2,32 (0,66)
Mies	52	2,10 (0,50)	2,06 (0,72)	2,05 (0,62)	1,61 (0,51)	2,66 (0,78)
Työssäkäyvä	91	1,96 (0,50)	1,87 (0,70)	1,98 (0,63)	1,48 (0,47)	2,49 (0,71)
Opiskelija	76	2,03 (0,53)	1,80 (0,59)	2,52 (0,87)	1,53 (0,59)	2,33 (0,71)
Saanut koulutusta vainosta	43	1,90 (0,49)	1,81 (0,69)	2,02 (0,63)	1,48 (0,56)	2,30 (0,59)
Ei saanut koulutusta vainosta	125	2,02 (0,52)	1,84 (0,64)	2,31 (0,83)	1,50 (0,52)	2,45 (0,75)
Kohdannut vainotapauksia työssä	93	1,92 (0,51)	1,83 (0,68)	2,00 (0,71)	1,47 (0,51)	2,37 (0,72)
Ei kohdannut vainotapauksia työssä	75	2,08 (0,51)	1,85 (0,61)	2,51 (0,81)	1,54 (0,55)	2,46 (0,71)
Itse kokenut vainoa	24	2,06 (0,65)	1,83 (0,65)	2,47 (0,95)	1,59 (0,66)	2,41 (0,88)
Ei ole itse kokenut vainoa	144	1,98 (0,49)	1,84 (0,65)	2,19 (0,76)	1,49 (0,50)	2,41 (0,69)
Läheinen kohdannut vainoa	52	1,94 (0,53)	1,74 (0,55)	2,39 (0,94)	1,44 (0,51)	2,23 (0,74)
Läheinen ei ole kohdannut vainoa	116	2,01 (0,50)	1,88 (0,69)	2,17 (0,71)	1,53 (0,53)	2,49 (0,69)

faktori 1 = uhrin syyllistäminen, faktori 2 = suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksyntä
faktori 3 = vainon vähättely, faktori 4 = suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksyntä

5. POHDINTA

Tutkimme tässä tutkielmassa eroavatko eri ammattialoja edustavien henkilöiden asenteet vainoa kohtaan toisistaan ja ovatko ikä, sukupuoli, koulutus, kokemus työssä, oma henkilökohtainen kokemus tai läheisen kokemus vainosta yhteydessä asenteeseen. Lisäksi tutkimme SAQ- asennekyselyn suomenkielisen version faktorirakennetta. Vainoa hyväksyvä asenne jakautui

faktorianalyysin mukaan neljään faktoriin: uhrin syyllistämiseen, suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksyntään, vainon vähättelyyn ja suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksyntään. McKeon ym. (2015) päätyivät tutkimuksessaan kuvaamaan SAQ:n vanhempaa versiota, 34-kohtaista SRAQ-asetteekyselyä, kolmen faktorin mallilla, jossa faktorit olivat vainon vähättely, vainon romantisointi ja uhrin syyllistäminen. Päädyimme tässä tutkimuksessa siis lähes samoihin faktoreihin kuin McKeon ym. (2015), mutta mallissamme on vainon romantisoinnin sijaan suhteen tavoitteluun sekä päättymiseen liittyvät vainon hyväksyntää kuvaavat faktorit. Mielestämme kyselyn väittämät jakautuivat neljään faktoriin tulkinnallisesti paremmin kuin kolmeen, vaikka myös kolmen faktorin malli olisi tilastollisesti ollut sopiva.

Tutkimuksemme tulosten mukaan sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on vähemmän vainoa hyväksyvää asenteellisuutta kuin poliiseilla tai sosiaali- ja terveysalan opiskelijoilla. Myös kutakin faktoria tarkastellessa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli vähemmän vainoa hyväksyvää asennetta kuin opiskelijoilla tai poliiseilla. Faktoreiden vertailu osoitti, että sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli vähemmän uhria syyllistävää asenteellisuutta kuin poliiseilla ja opiskelijoilla. Opiskelijoilla oli enemmän suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksyntää kuin poliiseilla ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla ja alan opiskelijoilla oli vähemmän suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksyntää kuin poliiseilla. Lisäksi parametrittoman menetelmän mukaan sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli vähemmän vainoa vähättelevää asenteellisuutta kuin poliiseilla.

Vainon uhreilla oli positiivisempi kokemus sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista kuin muista viranomaisista suomalaisessa pro gradu -tutkimuksessa (Puronvarsi & Ruotanen, 2017). Tämä voi olla yhteydessä tämän tutkimuksen tulokseen, jonka mukaan kaiken kaikkiaan sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli vähän tai ei juurikaan vainoa hyväksyvää asenteellisuutta. Lisäksi samalla kun uhrin ovat kritisoineet erityisesti viranomaisten kykyä kohdata ja tunnistaa vaino (Puronvarsi & Ruotanen, 2017), on ammattilaisen mahdollisuudet auttaa vainon uhreja havaittu riippuvan siitä, tuntevatko ammattilaiset vainon käsitteen ja tunnistavatko he vainon (Nikupeteri ym., 2017). Vainon tunnistamista taas on selittänyt ammattilaisten asenne vainoa kohtaan (Kamphuis ym., 2005). Näin ollen voi olla, että sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla ollessa vähän vainoa hyväksyvää asennetta he tunnistavat vainon tarkemmin, voivat auttaa uhreja paremmin, ja näin uhrin kokevat saavansa myös paremmin tukea. On kuitenkin huomioitava, että tutkimuksessamme sosiaali- ja terveysalan ammattiryhmä oli kaikista ryhmistä pienin (n=26) vaikka käyttämämme tilastolliset testit ottavat otoskoon huomioon. Ryhmä oli myös erityisen

heterogeeninen sen jäsenten koostuessa mm. terveydenhoitajista, sosionomeista ja psykologeista. Tämän tutkimuksen tuloksia tulisi siis tulkita korkeintaan viitteellisinä koko perusjoukossa.

Iällä ja sukupuolella ei ollut yhteyttä asenteeseen vainoa kohtaan kokonaisuudessaan. Lähempi tarkastelu osoitti kuitenkin sukupuolten välisiä eroja vainon hyväksyntää eri tavoin kuvaavissa faktoreissa. Miehet saivat keskimäärin korkeamman pistemäärän suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksynnässä ja uhrin syyllistämässä kuin naiset. Tulos, jonka mukaan miehet syyllistävät uhreja todennäköisemmin, on samansuuntainen Lambertin ym. (2013), Sinclairin (2012) ja Dunlapin (2010) tutkimusten tulosten kanssa. Se, että miehet todennäköisemmin hyväksyvät suhteen tavoitteluun liittyvää vainoa voi liittyä siihen, että miehet luokittelevat vainoteoiksi harvemmin romanttisia aikomuksia sisältäneet teot (McKeon ym., 2015; Yanowitz & Yanowitz, 2012). Lisäksi on nähty, että vainon taustalla on useimmiten romanttiset aiomukset ja yleisin vainon motiivi on parisuhteen tavoittelu (Spitzberg & Cupach, 2007). On myös mahdollista, että tulos heijastaa sukupuolistunutta parisuhdekulttuuria, jossa miehet ja naiset eroavat siinä, mikä on hyväksyttävää ja odotettua käyttäytymistä parisuhteen tavoittelussa. Parisuhteen solmimiseen voi liittyä erilaisia odotuksia erikseen miehille sekä naisille, esimerkiksi niin, että miehen odotetaan useammin tekevän aloitteen parisuhteeseen liittyen, kuten Yanowitz ja Yanowitz (2012) havaitsivat tutkimuksessaan. Vainon ja tavallisen parisuhteen tavoittelun raja voi näin ollen olla joillekin epäselvä, ja viime kädessä uhrin kokemus on se, joka määrittää yksittäisten tekojen sarjan vainoksi.

Naiset saivat korkeamman pistemäärän suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksynnässä. Tämä tulos voi olla liitoksissa naisuhrien haasteisiin tunnistaa itsensä vainotuksi juurikin päättyneen parisuhteen kontekstissa (Nikupeteri & Laitinen, 2013). Jos naiset hyväksyvät enemmän suhteen päättymiseen liittyvää vainoa, he voivat pitää sitä normaalina eivätkä siten tunnista tilanteen vaaraa tai itseään uhriksi. Toisaalta on myös mahdollista, että naiset tekevät parisuhteen päättymiseen liittyen myös tekoja, joita kuitenkin kohde, esimerkiksi mies, ei tulkitse vainoteoksi. Koska miehet luokittelevat toistuvia romanttisia motiiveja sisältäviä tekoja harvemmin vainoksi (McKeon ym., 2015; Yanowitz & Yanowitz, 2012), tulosta voi pohtia myös miehen uhriaseman näkökulmasta. Kun miehet kohtaavat vainoon yhdistettyjä tekoja, kuten jatkuvaa tavoittelua, seuraamista ja lahjomista, he eivät välttämättä koe tulleen vainotuksi, eivätkä tunnista potentiaalista riskiä tilanteessa. Naisten ja miesten välillä on myös eroja tilanteen uhan arvioinnissa, ja samaa käyttäytymistä ei aina tulkita vainoksi, jos käyttäytymiseen liittyvä uhka arvioidaan eri tavalla (Cupach & Spitzberg, 2000). Sama teko voi olla eri tavoin tulkittavissa, joten kaikki samanlaiset teot eivät ole vainoa. Ilmiön sukupuolittuneisuus luo haasteita asenteen mittaamiselle

vainotutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa aineistomme sukupuolijakauma ei ole tasainen ammattiryhmittäin, sillä suurin osa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista sekä opiskelijoista on naisia, kun taas poliiseista valtaosa on miehiä. Toisaalta kyseiset alat ovat Suomessa vastaavalla tavalla sukupuolen mukaan segregoituneita, joten otoksen sukupuolijakauman voi olettaa vastaavan perusjoukkoa melko hyvin (Polamk; Tilastokeskus, 2016).

Vainosta saatu koulutus ei ollut yhteydessä vainoa hyväksyvään asenteellisuuteen kokonaisuudessaan. Kuitenkin faktoreita tarkemmin tarkastellessa huomattiin, että heillä, jotka eivät olleet saaneet koulutusta vainosta, oli enemmän suhteen päättymiseen liittyvän vainon hyväksyntää kuin heillä, jotka olivat saaneet koulutusta vainosta. Tämä voisi merkitä sitä, että koulutuksilla voidaan vaikuttaa työntekijöiden asenteeseen ja valmiuteen kohdata erityisesti parisuhteen päättymiseen liittyvää vainoa, joka on vainon yleisin (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014; Tjaden & Thoennes, 1998; Sheridan ym., 2003) ja vakavalaatuisin (Kumpuniemi, 2012; Palarea ym., 1999; Thomas ym., 2008; Tjaden & Thoennes, 1998) ilmentymä. Vaikka koulutus ei ollut yhteydessä vainoa hyväksyvään asenteeseen kokonaisuudessaan, voi sen vaikutus silti olla positiivinen parisuhdevainon uhrien avun saamisen kannalta.

Työkokemus eli vainotapausten kohtaaminen työssä oli yhteydessä asenteeseen kokonaisuudessaan. Vainotapauksia työssään kohdanneilla oli vähemmän vainoa hyväksyvää asenteellisuutta kuin heillä, jotka eivät olleet vielä kohdanneet vainotapauksia työssään. Tulos osoittaa työkokemuksen merkityksellisyyden vainoon suhtautumisessa. Vainoa työssään kohdanneiden keskuudessa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli vähemmän vainoa hyväksyvää asennetta kuin poliiseilla. Lisäksi tämän tuloksen kannalta faktoreiden tarkastelu osoitti, että etenkin suhteen päättymiseen liittyvää vainoa hyväksyivät vähemmän he, jotka olivat kohdanneet vainotapauksia työssään. Vaikuttaisi siltä, että työkokemus mutta myös koulutukset voisivat vähentää juuri parisuhdevainoon liittyviä hyväksyviä asenteita. Uhrit ovat aiemmin kritisoineet viranomaisten tutkintaprosessin kulkua (Puronvarsi & Ruotanen, 2017) ja kansainvälisessä tutkimuksessa myös poliisit itse ovat kokeneet, että ilman kokemusta vainotapauksista prosessi on haastava (Lynch & Logan, 2015). Näin ollen ammattilaisten työkokemus ja koulutukset ovat ennen kaikkea asiakkaiden mutta myös asian kanssa työskentelevien etu.

Oma kokemus vainotuksi tulemisesta ei ollut yhteydessä asenteeseen vainoa kohtaan tai yhteenkään asenteen faktoriin. Myöskään se, oliko läheistä vainottu, ei ollut yhteydessä asenteeseen. Kuitenkin he, joiden läheistä oli vainottu, hyväksyivät vähemmän suhteen tavoitteluun liittyvää vainoa kuin

he, joiden läheisiä ei oltu vainottu. Vainon näkeminen läheisen tapauksena saattaa siis vähentää suhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksyntää. Kokonaisuudessaan henkilökohtaisen elämän kokemukset eivät olleet selkeästi yhteydessä asenteeseen toisin kuin ammatillinen kokemus ja koulutus. Samansuuntaisia tuloksia siitä, ettei oma vainotuksi tuleminen kokemus ei ole yhteydessä vainon tunnistamiseen ja arviointiin ovat esittäneet Kinkade ym. (2005) ja Lambert ym. (2013). Toisaalta aiemmin myös on esitetty, että kokemuksen puuttuessa vainostereotyyppien ja vainomyyttien vaikutukset voivat korostua ihmisten käsityksissä siitä, mitä vaino on (Yanowitz, 2006). Tämän tutkimuksen tulosten valossa tämä jää ristiriitaiseksi, sillä vainotuksi tuleminen kokemuksen puuttuessa ainakaan vainoa hyväksyvä asenne ei ollut korostunut. Toisaalta työssä saatu kokemus oli asenteeseen yhteydessä merkittävästi. Henkilökohtainen kokemus voi olla jollain eri tavalla asenteisiin yhteydessä oleva tekijä kuin ammattikokemus. Koulutus ja työkokemus verrattuna henkilökohtaiseen kokemukseen saattavat antaa yksilölle tietoa vainosta eri tavalla.

Lopuksi tarkastelimme poliisien, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ja opiskelijoiden vainoa hyväksyvää asennetta taustamuuttujien mukaisissa ryhmissä. Niistä tutkimushenkilöistä, joilla oli kokemusta vainosta työssä, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli vähemmän vainoa hyväksyvää asennetta kuin poliiseilla. Myös siinä tapauksessa, jos itse ei ollut tullut vainotuksi eikä läheinen ollut tullut vainotuksi, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli vähemmän vainoa hyväksyvää asennetta kuin opiskelijoilla ja poliiseilla. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset ja poliisit olivat kohdanneet vainotapauksia kuitenkin yhtä paljon, ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset olivat saaneet vain hieman useammin koulutusta vainosta. Tulos voi viitata sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten työn lähestymistapaan vainon kohtaamisessa, sillä tämän ammattikunnan henkilöillä voi olla enemmän ja luonteeltaan läheisempiä kohtaamisia erityisesti vainon uhrien kanssa verrattuna poliiseihin ja opiskelijoihin. Ammatin hoidollinen ja uhrin sosioemotionaalista tukemista painottava näkökulma voi selittää sitä, että myös ilman henkilökohtaista tai läheisen kokemusta vainosta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla oli vähiten vainoa hyväksyvää asennetta. Tulosta tulkittaessa on kuitenkin huomioitava, että tämän tutkimuksen sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset olivat kaikista ryhmistä pienin ja sen lisäksi työskentelivät sellaisissa työyksiköissä, joissa on todennäköistä kohdata vainon uhreja.

Tämän tutkimuksen tulosten yhteenvetona voidaan havaita, että jonkinlainen tietämys vainosta tai kokemuksellinen kosketus vainoon, eli koulutus, kokemus vainotapauksista tai läheisten kokemus vainosta, voi vähentää erityisesti parisuhteen tavoitteluun tai päättymiseen liittyvän vainon hyväksyntää. Parisuhteeseen liittyvä vaino voi olla vainon osa-alue, joka on ehkä kaikista haastavin

tunnistaa. Tätä tukevat myös tutkimukset, joiden mukaan juuri tuntemattoman henkilön tekemät vainoteot tulkitaan herkemmin vainoksi (Phillips ym., 2004; Scott ym., 2010; Scott ym., 2014a; Scott ym., 2014b; Sheridan ym., 2003b). Tosin tulee myös tiedostaa, että asenteet ja tulkinnat eivät ole toistensa synonyymejä, vaikka niiden voidaan arvella vuorovaikuttavan toisiaan.

Tämän tutkimuksen tuloksia tulkittaessa on ehdottomasti otettava huomioon, että likertasteikollisen SAQ-muuttujan arvot vaihtelivat välillä 1-6 niin, että arvot 1-3 kuvastavat erimielisyyttä vainon hyväksyntää edustavista väittämistä ja arvot 4-6 taas samanmielisyyttä vainon hyväksyntää kuvaavista väittämistä. Kaikilla vastaajilla SAQ-pistemäärät olivat yleisesti alhaiset eli vainoa hyväksyvää asennetta ei juuri esiintynyt, vaikka ryhmien välillä löytyikin joitain eroja kokonaiskeskiarvossa ja faktoreiden keskiarvoissa. Huomionarvoista on, että kaikkien ammattiryhmien SAQ:n keskiarvot jäivät alle kolmen, jolloin vainon hyväksyntää kuvaavista väittämistä oltiin kaikissa ryhmissä keskimäärin enemmän eri mieltä kuin samaa mieltä.

Tämä tutkimus ei myöskään voi vastata kysymykseen siitä, miten ammattilaiset toimivat vainotapauksen kohdatessaan, ja ennustaako asenne toimintaa lainkaan, vaan sitä voidaan toistaiseksi vain pohtia. Myös suomalaisissa tutkimuksissa esiin tulleet uhrien tyytymättömyys ja ristiriitaiset kokemukset viranomaisten toiminnasta (Nikupeteri, 2017; Puronvarsi & Ruotanen, 2017) ovat haasteellisia asettaa tämän tutkimuksen tuloksen, jonka mukaan vainoa hyväksyvät asenteet viranomaisten keskuudessa ovat vähäisiä, kanssa rinnakkain. Luultavasti pelkkä asenteellisuus ei heijasta ammattitaitoa vainotapauksia kohdatessa. Lisää tutkimusta tarvittaisiin selvittämään mitä vainotapauksen käsittely ja uhrin kohtaaminen parhaalla mahdollisella tavalla vaativat ammattilaiselta. Olisi hyvä kartoittaa miten vainotapauksia kohdatessa on toimittu ja kuinka tulisi toimia. Nikupeterin (2017) tutkimuksen kaltaisille ammattilaisten ja uhrien kohtaamisia ja kokemuksia tarkastelevalle tutkimukselle on tarve. Joissain ulkomaisissa vainotutkimuksissa on käytetty vainoa hyväksyvää asennetta mittaavan kyselyn lisäksi vinjetettä eli lyhyitä vainokertomuksia, joita vastaaja on tulkinnut (Kamphuis ym., 2005; McKeon ym., 2015). Tällainen tutkimus olisi hyvä toteuttaa myös Suomessa, sillä tämän tutkimuksen valossa jää epäselväksi myös vainon tunnistamisen ja vainoa hyväksyvän asenteen välinen suhde. Lisää tutkimusta kaivattaisiin vainoon liittyvien asenteiden, tulkintojen ja skeemojen välisistä suhteista myös selventäen näiden vainotutkimuksessa usein käytettyjen käsitteiden suhteita.

Tämä tutkimus on ensimmäinen vainoa hyväksyviä asenteita kartoittava tutkimus Suomessa. Pohdimme SAQ-kyselylomakkeen käytettävyyttä Suomessa, sillä vainon määritelmät

tutkimuskirjallisuudessa sekä lainopillisesti vaihtelevat jonkin verran maiden välillä. Kulttuureiden välillä voi olla myös eroja siinä, miten toista ihmistä on hyväksyttävä lähestyä, ja tällaiset erot ovat voineet vaikuttaa siihen millaiset kysymykset kyselyyn on valikoitunut. Yksiselitteistä ei ole myöskään se, että samanmielisyys kyselyn väittämän kanssa tarkoittaisi sitä, että todella hyväksyisi väittämän kuvaavan toiminnan oikeaksi tai moraaliseksi toiminnaksi (esimerkiksi väittäjä ”oikeusjärjestelmä suosii naisia vainotapausten käsittelyssä”). Jotkut tutkimushenkilöt antoivat palautetta, jonka mukaan muutama kyselyn väittäjä koettiin vaikeaksi vastattavaksi, mahdollisesti niiden monitulkintaisuuden vuoksi. Pohdimme myös sosiaalisen suotavuuden merkitystä SAQ-kyselylle ja sitä parantaisiko väittämien käänteisyys kyselyn validiteettia. Asenteet voivat olla tiedostamattomia ja piileviä, mikä nostaa kysymyksen, onko kyselylomake sopiva työkalu asenteiden tutkimiseen, ja millaisia asenteita se voi tavoittaa. Tämän instrumentin käytettävyyttä tulee vastaisuudessa pohtia ja kehittää.

Asenteen mittaamisen lisäksi tämä tutkimus antaa uutta tietoa vainon kohtaamisen yleisyydestä Suomessa tällä hetkellä. Kaikista vastaajista lähes 15% oli kokenut itse vainoa, mikä vastaa aiempien tutkimusten kansainvälisiä prevalensseja vainon uhreista (Spitzberg & Cupach, 2007). Suomalaisessa yliopisto-opiskelijoiden vainokokemuksia kartoittavassa tutkimuksessa vainoa oli kohdannut lähes puolet vastaajista (Björklund ym., 2010) ja EU:n perusoikeusviraston (2014) kyselyssä noin viidesosa. EU:n perusoikeusviraston tutkimuksessa kaikki vastaajat ovat naisia, kun taas Björklundin, Häkkänen-Nyholmin, Sheridanin ja Robertsin (2010) tutkimuksessa lähes 90% vastaajista oli naisia. Tosin Björklundin ym. tutkimuksessa vaino ei määritelty uhrin kokeman pelon kautta, mikä eroaa tämän tutkimuksen sekä yleisesti tutkimuksessa käytetystä vainon määritelmästä. Määritelmä on siis voinut johtaa heidän tutkimuksessaan suurempaan prevalenssiin vainon uhreista. Verrattuna aikaisempiin suomalaisiin vainotutkimuksiin, joissa selkeästi suurin osa tai kaikki vastaajat ovat olleet naisia, tässä tutkimuksessa vastaajista noin kolmasosa oli miehiä.

Lähes puolet sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista oli saanut koulutusta vainosta, kun taas poliiseista koulutusta oli saanut noin 37% ja opiskelijoista alle kymmenesosa. Työssään vainotapauksia oli kohdannut sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista lähes 85% ja poliiseista noin 90%, mutta opiskelijoista odotetusti harvempi, vain 18%. Koulutustuneisuudessa ja vainon kohtaamisen yleisyydessä on siis huomattava ero. Koulutusta saadaan harvemmin kuin vainotapauksien kohtaaminen työssä poliisina tai sosiaali- ja terveysalalla todennäköisesti vaatisi. Lähes poikkeuksetta jokaisessa kansainvälisessä ammattilaisten asenteita vainoa kohtaan tutkivassa tutkimuksessa on korostettu lisäkoulutuksen tarvetta aiheesta ammattilaisten parissa.

Vainotapaukset koskettavat monia eri viranomaisia, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten sekä poliisien lisäksi syyttäjiä, vankeinhoitoviranomaisia ja useita uhria tukevia vapaaehtoistahoja. Näitä kaikkia viranomaistahoja sekä uhreja ja tekijöitä hyödyttäisi tieto vainosta sekä sen ehkäisy- ja hoitomenetelmistä (Häkkänen, 2008).

Lähteet

- Baum, K., Catalano, S., Rand, M., & Rose, K. (2009). *Stalking victimization in the United States*. Washington, DC: U.S Department Of Justice.
- Björklund, K., Häkkänen-Nyholm, H., Sheridan, L., & Roberts, K. (2010). The prevalence of stalking among Finnish university students. *Journal of interpersonal violence*, 25(4), 684–698. doi.org/10.1177/0886260509334405
- Boon, J. C., & Sheridan, L. (2001). Stalker typologies: a law enforcement perspective. *Journal of Threat Assessment*, 1(2), 75–97. doi:10.1300/J177v01n02_05
- Brottsbalken. Lag (2017:442)
- Burt, M. R. (1980). Cultural myths and support for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 217–230. doi: 10.1037/0022-3514.38.2.217
- Cavezza, C., & McEwan, T. (2014). Cyberstalking versus off-line stalking in a forensic sample. *Psychology, Crime & Law*, 20(10), 955–970. doi:10.1080/1068316X.2014.893334
- Cooper, A. (2015). *The Stalking Attitudes Questionnaire (SAQ). Development and analysis of a measure of attitudes and normative beliefs about stalking behaviour*. Julkaisematon opinnäytetyö. Swinburne University of Technology, Melbourne, Australia.
- Council of Europe. (2011). *Council of Europe: Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. 11 toukokuuta 2011. [Viitattu 15.5.2018]. Saatavissa: <http://www.refworld.org/docid/4ddb74f72.html>
- Cupach, W. R., & Spitzberg, B. H. (2000). Obsessive relational intrusion: Incidence, perceived severity, and coping. *Violence and Victims*, 15, 357–372.
- Davis, K. E., Swan, S. C., & Gambone, L. J. (2012). Why doesn't he just leave me alone? Persistent pursuit: A critical review of theories and evidence. *Sex Roles*, 66(5–6), 328–339. doi:10.1007/s11199-010-9882-3
- Dennison, S. M., & Thomson, D. M. (2002). Identifying stalking: The relevance of intent in commonsense reasoning. *Law and Human Behavior*, 26(5), 543. doi:10.1023/A:1020256022568
- Dennison, S., & Thomson, D. M. (2000). Community perceptions of stalking: What are the fundamental concerns? *Psychiatry, Psychology and Law*, 7(2), 159–169. doi:10.1080/13218710009524982
- Dunlap, E. E. (2010). *Stalking myth acceptance: An investigation of attitudinal constructs associated with gender differences in judgments of intimate stalking*. University of Kentucky.

- Dunlap, E. E., Lynch, K. R., Jewell, J. A., Wasarhaley, N. E., & Golding, J. M. (2015). Participant gender, stalking myth acceptance, and gender role stereotyping in perceptions of intimate partner stalking: a structural equation modeling approach. *Psychology, Crime & Law*, *21*(3), 234–253. doi:10.1080/1068316X.2014.951648
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2014). Violence against women: an EU-wide survey. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt, Brace, Jovanovich.
- Galeazzi, G. M., Bučar-Ručman, A., DeFazio, L., & Groenen, A. (2009). Experiences of stalking victims and requests for help in three European countries. A survey. *European Journal on Criminal Policy and Research*, *15*(3), 243–260. doi:10.1007/s10610-009-9102-2
- Häkkänen, H. (2008). Vainoaminen. *Duodecim*, *124*, 751–6.
- Häkkänen, H., Hagelstam, C., & Santtila, P. (2003). Stalking actions, prior offender-victim relationships and issuing of restraining orders in a Finnish sample of stalkers. *Legal and criminological psychology*, *8*(2), 189–206. doi:10.1348/135532503322362960
- Kamphuis, J. H., Galeazzi, G. M., De Fazio, L., Emmelkamp, P. M. G., Farnham, F., Groenen, A., James, D., & Vervaeke, G. (2005). Stalking—perceptions and attitudes amongst helping professions. An EU cross-national comparison. *Clin. Psychol. Psychother.*, *12*: 215–225. doi:10.1002/cpp.451
- Kinkade, P., Burns, R., & Fuentes, A. I. (2005). Criminalizing attractions: Perceptions of stalking and the stalker. *Crime & Delinquency*, *51*(1), 3–25. doi:10.1177/0011128703262462
- Kumpuniemi, M. (2012). “Nyt sinulle vasta sitten vaikeudet alkavatkin!” Väkivaltaan johtanut vainoaminen parisuhdekontekstissa. Pro gradu -tutkielma. Psykologia. Itä-Suomen Yliopisto.
- Lambert, E. G., Smith, B., Geistman, J., Cluse-Tolar, T., & Jiang, S. (2013). Do Men and Women Differ in Their Perceptions of Stalking: An Exploratory Study Among College Students. *Violence and Victims*, *28*(2). doi:10.1891/0886-6708.09-201
- Liuska, V., & Luukka, M. (2017). Vainoamisriksen tunnusmerkistön ilmeneminen esitutkinnassa. Opinnäytetyö. Poliisiammattikorkeakoulu
- Lippman, J. R. (2015). I did it because I never stopped loving you: The effects of media portrayals of persistent pursuit on beliefs about stalking. *Communication Research*, 1–28. doi:10.1177/0093650215570653
- Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L. F. (1994). Rape myths. In review. *Psychology of women quarterly*, *18*(2), 133–164. doi:10.1111/j.1471-6402.1994.tb00448.x

- Lynch, K. R., & Logan, T. K. (2015). Police officers' attitudes and challenges with charging stalking. *Violence and victims, 30*(6), 1037. doi:10.1891/0886-6708
- Matikainen, T. (2015). *Vainoaminen-uusi kriminalisointi ja sen soveltaminen käytännössä*. Pro gradu -tutkielma. Oikeustieteellinen tiedekunta. Helsingin Yliopisto.
- McKeon, B., McEwan, T., & Luebbers, S. (2015). "It's Not Really Stalking If You Know the Person": Measuring Community Attitudes That Normalize, Justify and Minimise Stalking. *Psychiatry, Psychology and Law, 22*(2), 291–306. doi:10.1080/13218719.2014.945637
- Meloy, J. R., & Boyd, C. (2003). Female stalkers and their victims. *American Academy of Psychiatry and the Law, 31*, 211–219.
- Mullen, P. E., Purcell, R., & Stuart, G. W. (1999). *Study of stalkers*. *American Journal of Psychiatry, 156*(8), 1244–1249.
- Niiranen, C., & Veikanmaa, S. (2016). *Perhesurmien kriittiset tekijät ja ehkäiseminen*. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Lapin yliopisto.
- Nikupeteri, A. (2016). *Vainottuna: eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen*. Väitöskirja. Sosiaalityö. Lapin yliopisto.
- Nikupeteri, A. (2017). Professionals' critical positionings of women as help-seekers: Finnish women's narratives of help-seeking during post-separation stalking. *Qualitative Social Work, 16*(6), 793–809. doi: 10.1177/1473325016644315
- Nikupeteri, A., & Laitinen, M. (2013). Vaino naisiin kohdistuvana eron jälkeisenä väkivaltana. *Naistutkimus, 26*(2).
- Nikupeteri, A., Lappi, C., Lohiniva-Kerkelä, M., Kauppi, A., & Laitinen, M. (2017). Potentiaalisesti tappava parisuhde? Erotilanteen uhkaavuus ja uhrien suojaamisen edellytykset sukupuolistuneen väkivallan viitekehyksessä. *Oikeus, 46*(3), 290–309.
- Palarea, R. E., Zona, M. A., Lane, J. C., & Langhinrichsen-Rohling, J. (1999). The dangerous nature of intimate relationship stalking: Threats, violence, and associated risk factors. *Behavioral Sciences & the Law, 17*(3), 269–283. doi:10.1002/(SICI)1099-0798(199907/09)17:3<269::AID-BSL346>3.0.CO;2-6
- Pathé, M., & Mullen, P. (1997). The impact of stalkers on their victims. *British Journal of Psychiatry, 170*, 12–17. doi:10.1192/bjp.170.1.12
- Pathé, M. T., Mullen, P. E., & Purcell, R. (2000). Same-gender stalking. *The journal of the American Academy of Psychiatry and the Law, 28*(2), 191–197.
- Peters, J. (2008). Measuring Myths about Domestic Violence: Development and Initial Validation of the Domestic Violence Myth Acceptance Scale. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 16*(1), 1-21. doi:10.1080/10926770801917780

- Phillips, L., Quirk, R., Rosenfeld, B., & O'Connor, M. (2004). Is it stalking? Perceptions of stalking among college undergraduates. *Criminal justice and behavior*, 31(1), 73–96. doi:10.1177/0093854803259251
- Podana, Z., & Imriskova, R. (2016). Victims' Responses to Stalking: An Examination of Fear Levels and Coping Strategies. *Journal of Interpersonal Violence* 2016, Vol. 31(5) 792–809. doi:10.1177/0886260514556764
- Polamk. Tilastotietoa poliisi (AMK) -hakijoista. Hakijat ja koulutukseen hyväksytyt vuosittain. [Viitattu: 18.5.2018]. Saatavissa: https://www.polamk.fi/amk/haku_ja_valinta/tilastotietoa_hakijoista
- Purcell, R., Pathé, M., & Mullen, P. E. (2001). A study of women who stalk. *American journal of psychiatry*, 158(12), 2056–2060. doi:10.1176/appi-ajp.158.12.2056
- Puronvarsi, N., & Ruotanen, V. (2017). *Victims' experiences concerning the actions of the authorities and the coping skills used when surviving partner stalking*. Pro gradu -tutkielma. Psykologian laitos. Jyväskylän Yliopisto.
- Rikoslaki 13.12.2013/879. [Viitattu: 18.5.2018]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L25>
- Rosenfeld, B. (2004). Violence risk factors in stalking and obsessional harassment: A review and preliminary meta-analysis. *Criminal justice and behavior*, 31(1), 9–36. doi.org/10.1177/0093854803259241
- Scott, A. J., Lloyd, R., & Gavin, J. (2010). The influence of prior relationship on perceptions of stalking in the United Kingdom and Australia. *Criminal Justice and Behavior*, 37(11), 1185–1194. doi:10.1177/0093854810378812
- Scott, A. J., Nixon, K., & Sheridan, L. (2013). The influence of prior relationship on perceptions of stalking: A comparison of laypersons, nonspecialist police officers, and specialist police officers. *Criminal Justice and Behavior*, 40(12), 1434–1448. doi:10.1177/0093854813494183
- Scott, A. J., Rajakaruna, N., & Sheridan, L. (2014a). Framing and perceptions of stalking: The influence of conduct severity and the perpetrator–target relationship. *Psychology, Crime & Law*, 20(3), 242–260. doi:10.1080/1068316X.2013.770856
- Scott, A. J., Rajakaruna, N., Sheridan, L., & Sleath, E. (2014b). International perceptions of stalking and responsibility: The influence of prior relationship and severity of Behavior. *Criminal Justice and Behavior*, 41(2), 220–236. doi:10.1177/0093854813500956
- Sheridan, L. P., Blaauw, E., & Davies, G. M. (2003a). Stalking: Knowns and unknowns. *Trauma, Violence, & Abuse*, 4(2), 148–162. doi:10.1177/1524838002250766

- Sheridan, L., Davies, G. M., & Boon, J. C. (2001). Stalking: Perceptions and prevalence. *Journal of Interpersonal Violence, 16*(2), 151-167. doi:10.1177/088626001016002004
- Sheridan, L., Gillett, R., & Davies, G. (2002). Perceptions and prevalence of stalking in a male sample. *Psychology, Crime and Law, 8*(4), 289-310. doi:10.1080/10683160208401821
- Sheridan, L., Gillett, R., Davies, G. M., Blaauw, E., & Patel, D. (2003b). 'There's no smoke without fire': Are male ex-partners perceived as more 'entitled' to stalk than acquaintance or stranger stalkers? *British Journal of Psychology, 94*(1), 87-98. doi:10.1348/000712603762842129
- Sheridan, L., & Grant, T. (2007). Is cyberstalking different? *Psychology, Crime & Law, 13*(6), 627-640. doi:10.1080/10683160701340528
- Sinclair, H. C. (2012). Stalking myth-attributions: Examining the role of individual and contextual variables on attributions in unwanted pursuit scenarios. *Sex roles, 66*(5-6), 378-391. doi:10.1007/s11199-010-9853-8
- Skinnari, P., & Ylönen, I. (2014). *Oisko minua voinu joku auttaa -- en mä tullut sellaista edes ajatelleeksi": Eron jälkeisen vainon uhrien läheisten tukeminen*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Mikkelin ammattikorkeakoulu.
- Spitzberg, B. H., & Cadiz, M. (2002). The media construction of stalking stereotypes. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture, 9*(3), 128-149.
- Spitzberg, B. H., & Cupach, W. R. (2007). The state of the art of stalking: Taking stock of the emerging literature. *Aggression and Violent Behavior, 12*, 64-86. doi:10.1016/j.avb.2006.05.001
- Spitzberg, B. H., & Cupach, W. R. (2014). *The dark side of relationship pursuit: From attraction to obsession and stalking* (2. painos). Mahwah, N.J: Lawrence Erlbaum Associates.
- Suarez, E., & Gadalla, T. (2010). Stop Blaming the Victim: A Meta-Analysis on Rape Myths. *Journal of Interpersonal Violence, 25*(11), 2010-2035. doi:10.1177/0886260509354503
- Tilastokeskus. (2016). Naiset ja miehet Suomessa 2016. Helsinki: Grano Oy. [Viitattu 18.5.2018]. Saatavissa:http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_namisu_201600_2016_16132_net_p2.pdf
- Tjaden, P., & Thoennes, N. (1998). *Stalking in America: Findings from the National Violence Against Women Survey*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice.
- Tjaden, P., Thoennes, N., & Allison, C. J. (2000). Comparing stalking victimization from legal and victim perspectives. *Violence and Victims, 15*(1), 7-22.
- Thomas, S. D., Purcell, R., Pathé, M., & Mullen, P. E. (2008). Harm associated with stalking

victimization. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 42(9), 800–806.
doi:10.1080/00048670802277230

Valtiosopimus 53/2015. Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta. [Viitattu: 18.5.2018]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053>

Weller, M., Hope, L., & Sheridan, L. (2013). Police and public perceptions of stalking: The role of prior victim–offender relationship. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(2), 320–339.
doi:10.1177/0886260512454718

Yanowitz, K. L. (2006). Influence of gender and experience on college students' stalking schemas. *Violence and Victims*, 21(1), 91. doi:10.1891/0886-6708.21.1.91

Yanowitz, K., & Yanowitz, L. (2012). The Role of Gender in the Generation of Stalking Scripts. *Sex Roles*, 66, 366–377. doi:10.1007/s11199-010-9867-2

Liite 1

Asennekysely vainoamisesta (Stalking Attitude Questionnaire, SAQ)

Vainoaminen tarkoittaa toistuvia epätoivottuja tekoja kuten yhteydenottoja, uhkailua ja seuraamista tai tarkkailua niin, että se aiheuttaa vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Tämän kyselylomakkeen tarkoitus on kartoittaa uskomuksiasi, arvojasi ja asenteitasi. Kyselylomake koostuu 22 väittämästä. Vastaa väitteisiin mielipiteesi mukaisesti asteikolla 1-6, jossa 1 on täysin eri mieltä ja 6 täysin samaa mieltä. Jokaisen arvot ja uskomukset ovat erilaiset, joten oikeita tai vääriä vastauksia ei ole.

1. Jos toistuvasti osoitat ihastuksesi kohteellesi pitäväsi hänestä, hän aikanaan alkaa tuntea samoin sinua kohtaan

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

2. Jatkuvaa välttämätöntä yhteydenpitoa esimerkiksi naapuriin tai kollegaan ei voi laskea 'vainoamiseksi'

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

3. Joskus sitä vain tarvitsee toista ihmistä, ja on vain oikeutettua, että saa olla heidän kanssaan

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

4. Mennyt on mennyttä. Kun 'vainoaminen' on loppunut, ei kellään ole syytä enää tuoda asiaa esille

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

5. Toimintaa ei voi laskea vainoamiseksi silloin, kun 'uhri' ottaa yhteyttä vainoajaan

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

6. 'Vainotut' naiset ovat usein alun perin johdatelleet 'vainoajaa'

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

7. Jos lapsi asuu ex-kumppanin luona, on vanhemman oikeus ottaa heihin yhteyttä niin paljon kuin on tarpeen, muiden mielipiteistä huolimatta

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

8. 'Vainotut miehet' ovat useimmiten tehneet jotain, jonka takia he ansaitsevat tulla vainotuiksi

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

9. Kieltävästä vastauksesta ei tulisi lannistua, jos on todella rakastunut

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

10. Joskus ei vain ole muuta vaihtoehtoa kuin ottaa yhteyttä johonkuhun, vaikka tietää, ettei hän halua puhua sinulle

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

11. Ei ole epätavallista, että itseasiassa 'vainoajaa' olisi loukattu enemmän kuin 'uhria'

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

12. On hyväksyttävää jatkaa jonkun tavoittelua (myös sen jälkeen, kun kohde on pyytänyt lopettamaan), jos pysyy ystävällisenä

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

13. Ihmiset ovat nykyään vainoharhaisia: ylireagoivat normaaliin käyttäytymiseen ja kutsuvat sitä 'vainoamiseksi'

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

14. Vainoamistapauksissa syypäänä ovat yleensä 'uhrin' perhe ja ystävät, jotka yrittävät pitää ihmisiä erossa toisistaan

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

15. Ellei joku suoraan kieltäydy sanomalla "ei", ei voida syyttää, jos on ymmärtänyt väärin

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

16. 'Vainoamisesta' ei voida puhua silloin, kun tavoitteena on saada kumppani takaisin

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

17. 'Vainoaminen' päihtyneenä ei ole niin vakavaa kuin silloin, kun vainoaminen on harkittua

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

18. Oikeusjärjestelmä suosii naisia vainoamistapausten käsittelyissä

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

19. Joskus on vain saatava tietää syy suhteen päättymiselle ja silloin on oikeutettua jatkaa kysymistä kunnes saa selityksen

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

20. Yleensä 'vainoamisen uhrin' ovat ainakin osittain syyllisiä tapahtumiin

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

21. Ihmiset, jotka ovat satuttaneet ensin, ansaitsevat tulla itse satutetuiksi

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä

22. Jokaisella on oikeus vaatia anteeksipyyntöä niin kauan kunnes asiat on korjattu

Täysin eri mieltä   1   2   3   4   5   6   Täysin samaa mieltä